

# Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ

ΙΔΡΥΤΗΣ & ΔΙ'ΥΦΗΝΤΗΣ : Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ : ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ, Γ. ΦΤΕΡΗΣ,  
ΚΙΜΩΝ Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ.

ΕΚΔΟΣΗ ΑΘΗΝΑΓΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΥ Χ. ΓΑΝΙΑΡΗΣ ΣΙΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 3.

ΧΡΟΝΙΑ ΙΗ' (ΕΣΑΜΗΝΟΣ Β')

ΑΡΙΘ. 740 (ΦΥΛ. Ι)

Σάββατο, 3 'Ιουλίου 1921

## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ :

ΠΑΥΛΟΣ ΦΩΦΡΟΣ : Μουσική.

ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ : Με σπασμένα φτερά — Κοζαλάκι  
— 'Ανέγνωρη — Σ' ένα πέραςμα — 'Εξαρση.

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ : 'Η δεύτερη άνοιξη (συνέχεια)

ΑΔΕΣ. ΠΑΛΛΗΣ : Μπροσσιός (Συνέχεια).

ΖΕΦΥΡΟΣ ΒΡΑΔΙΝΟΣ : Γράμματα που δέν τάλαβε.

ΧΡ. ΜΟΔΙΝΟΣ : 'Εφταλιώτης.

ΑΥΡΑ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ : 'Ο Μπετόβεν και τὰ έργα του για  
πιάνο και μύσικη τῆς κάμερας.

Ν. ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ (Δαύρας) : Μικρά τραγούδια.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ : Κριτικές σελίδες : Τὰ δυό τριαντάφυλ-  
λα τοῦ Χάρου.

Μ. ΓΙΑΝΝΑΤΟΣ ΑΘΗΝΕΩΔΗΣ : Τῆς ἐποχῆς.

ΑΠΟ ΒΛΟΜΑΔΑ ΣΕ ΒΛΟΜΑΔΑ : Νεοελληνική φιλολογία. — Χω-  
ρίς γραμματόσημο.

## ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ ΦΥΛΛΟ

που θά βγει τὸ παραπάνω Σάββατο  
( 17 'Ιουλίου ) θά δημοσιευτεί :

### “ ΕΝΑ ΠΡΑΜΑ ΣΠΟΥΔΑΙΟ ..

τὸ ἀρθρο δηλ. που μὰς ἔστειλε ὁ ΨΥΧΑΡΗΣ πρὸ δυὸ πε-  
ρίπου μῆνες και που τὸ κρατήσαμε ἴσαμε τώρα ἀτύπωτο.  
“Υστερα δὲμως ἀπὸ τὸ ἀρθρο που δημοσίευσε στήν προχθε-  
σινή « Πατρίδα » ( 1 'Ιουλίου, σελ. 3, στήλ. 1 ) δέν ὑ-  
πάρχει κινένας λόγος νὰ μὲναι τὸ ἀρθρο αὐτὸ ἀδημοσίευτο.

## ΜΟΥΣΙΚΗ

Στή Δδα Διλή Σ.

Σάν από μακρινές τοῦ πόδου χῶρες  
 μέ γλανάξανθες βουνοκορφές,  
 πού δὲ γνωρίζαινε ποτέ τους μπόρες,  
 παρὰ μείναν πρωτόβγαλτες κι ἀγνές.

Σάν ἀπὸ κάποιας κίρας ὑπερούσιας  
 τὰ ἀθεροπάσθενα, γιγάντια στήθη,  
 μέ τὴ φωνὴν ὀλόγεμα τῆς πλοῦσιας  
 ζωῆς — πού καθὼς λυτρωμὸς ἐξέχθη. —

Σάν ἀπὸ κάποιου θείου παιδιοῦ τὰ χεῖλη  
 τὰ μωροβόλζα, τ' ἁρμονικά,  
 καλὰ μπρός στῆς γλυκειᾶς ζωῆς τὴν Πύλη  
 — ἕνα ριᾶκι πού γκρεμνοῦς νιᾶ. —

Ἡ ὀλοξάνθη φρονούλα σου, ἄρσοσάτη,  
 τρεμουλιαστή, σὰ φῶς χαραινιγνό-  
 νανοῦρισμα σὲ πουπουλένιο κἀτι-  
 ζύπνημα νέας ζωῆς, παντοτεινό!

Τῆς Κλοσοῦνης ἤρεμη φρεγάτα,  
 ἄρσοσταλίδας ἀπαλή τρεμούλα.  
 Τοῦ ὄνειρου τοῦ ὀλοζόντζου σονάτα,  
 Νοσταλγική τῶν πόδων μας φρονούλα.

Σμύρνη, Ἰούνιος 1921.

ΠΑΥΛΟΣ Γ. ΦΛΩΡΟΣ

## ΟΛΕΣ ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΪΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΥ ΠΟΥΛΙΟΥΝΤΑΙ

Στὴ Σύρα. Βιβλιοπωλεῖον Γεώρ.

Σταθοπούλου (Πρακτ. Ἐφημε-  
 ρίδων). Γίνονται καὶ εὐκολίες  
 στὴν πληρωμὴ μὲ βδομαδιάτι-  
 κες δόσεις.

Στὴ Σμύρνη: Βιβλιοπωλεῖον Λ.

Ι. Στυλιανοπούλου (Δίοδος Εὐ-  
 αγγελικῆς Σχολῆς ἀριθ. 24).

### ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΜΥΡΙΑΝΘΗΣ

Χαλεπὴ 34

εἶναι ὁ ἀνταποκριτὴς τοῦ «Ἀθηναϊκοῦ Βι-  
 βλιοπωλείου» στὴ Σμύρνη.

Ὡστε οἱ Συνδρομητῆς τοῦ Νουμά καὶ  
 οἱ πελάτες τοῦ Βιβλιοπωλείου μποροῦν ν' ἀ-  
 πευθύνωνται σ' αὐτὸν γιὰ κάθε παραγγε-  
 λία καὶ πληρωορία.

## ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ

\* **Κ.** Μὴ βιάζεσαι.—**κ. Ε. Β.** Γράφεις ἀρετὰ καλὰ.  
 Στείλε μας κανένα ἄλλο μὰ καὶ τῆλθινό σου τῶνομα.—  
**κ. Γ. Φιλ.** Τὸ «Λυχνάρι τῆς σοφίας» δὲ φέγγει καὶ τόσο  
 καλὰ. Καθάρισέ του λίγο τὸ φυτίλι.—**κ. Π. Μπ.** Τὸ τρα-  
 γουδάκι καλοῦτσικο καὶ δείχνει πὺς θὰ μπορέσεις μὲ τὸν  
 καιρὸ νὰ γράφεις καὶ καλύτερα. Περιμένουμε τὸ τρα-  
 γούδι τῆς Πέργαμος.—**κ. Δ. Δελακ.** Ὁ Φιλ. Λεμ. εἶναι ὁ  
 Φιλ. Λεμ. ὅπως καὶ λόγου σου εἶσαι κείνος ποῦσαι. Ἡ  
 διεύθυνσή του εἶναι «Mercure de France» Παρίσι. Ὁ  
 «Τίμ. ἀνθρ. κτλ.» θὰ δημοσιευτεῖ ἀργότερα.—**κ. Κ. Τζ.**  
 Ἀνάβεις, χριστιανέ, δίχως λόγο. Τέλος πάντων ἤρθη ἡ πα-  
 ρεξήγησι καὶ γειά σου.—**κ. Μιχ. Γεωρ.** Νάν τοὺς ἀπαν-  
 τήσεις τὰ ἴδια. Δηλ. πὺς πρέπει κ' ἴδιοι νὰ διαβάσουν  
 πρῶτα καὶ ὕστερα νὰ βγάξουν περιοδικὰ καὶ νὰ συμβου-  
 λεύουν ἄλλους. Μὴν ἀπογοητεύεσαι. Γράφε καὶ θάρθουνε  
 μοναχὰ τοὺς τὰ ὁμορφα τραγούδια.—**κ. Κ. Ρηγ.** Δὲ μᾶς  
 περισσεύει καιρὸς γιὰ νὰ μπαίνομε σὲ καθέκαστα. Γενικὰ  
 μιλάμε πάντα. Γενικὸ μίλημα πάντα. Ἔχουμε σορὸ  
 γράμματα μπροστά μας. Πὺς νάν τὰ προφτάσουμε; Τὸ  
 «Πάνω στὰ βράχια» δὲν εἶναι ἀσκημο. Τάλλο πού θὰ γρά-  
 φεις, ὀρισμένα θάναυ καλύτερο.—**κ. Μ. Ε. Ε.** Σάν ἀρχι-  
 νᾶς μὲ τὸ «Ἡμῶν εἴκοσι χρόνον παιδί...» πὺς ἔχεις τὴν  
 ἀπαίτησι νὰ προχωρήσουμε;—**κ. Κ. Δ. Πεκ.** Οὔτε τῶρα  
 καί... «Περπάτα!»—**κ. Κ. Τσ.** Πολὺ καλὰ καὶ τὰ δυὸ μὰ  
 ἀπαραίτητο νὰ μᾶς ἐμπιστευτεῖς πρῶτα τῆλθινό σου τῶ-  
 νομα.—**κ. Ἀπ. Ν. Μαγ.** Καλὴ ἡ «Βάβα».—**κ. Φ. Τζ.**  
 Μὰ γιὰτὶ νὰ μαλλώνει μὲ τῆς νύχτος τὸ ἀγέρι

τοῦ Μαῖου ὁ ψάλτης τ' ἀηδόνι  
 πού στὸ διάσος γλυκὰ λαρυγγίζει;

Χάρισέ τους, χριστιανέ, μὴν ἔρθουν καὶ στὰ χέρια! —**κ. Σμολ.** Καλὰ καὶ τὰ δυὸ, παραπονιάρη, καὶ θὰ δημοσιευ-  
 τοῦν.—**κ. Γ. Καμ.** Λεῖπουν τέσσερις στίχοι γιὰ νάνα σο-  
 νέττο. Πρόστεσέ τους. **κ. Μπ.** Ἄργος. Πρῶτα πρῶτα  
 συμβούλεψε τὸ φίλο σου νὰ μὴ γράφει μεγάλα τραγούδια  
 καὶ δεῦτερο νὰ μάθει νὰ γράφει...τραγούδια.—**κ. Μπολο.**  
 Καλὰ τοῦ τὰ λές, δίκιο πέρα πέρα ἔχεις, μὰ ἄσε τους νὰ  
 λένε. Αὐτοὶ ρεζιλεύονται.—**κ. Δ. Καπ.** Τὰ «Μαῦρα μά-  
 τια» γλυκὰ εἶναι, πάντα σὰ μαῦρα μάτια, μὰ θέλουνε λίγο  
 καθάρισμα γιὰ νὰ βλέπουν καλὰ.—**κ. Πάρη.** Ἄλλο.—  
**κ. Ν. Γ. Κοτ.** Τὸ δώσαμε στὸν Παρ νάν τὸ διαβάσει καὶ  
 νάν τὸ κρίνει.—**κ. Ἀλ. Λιδ.** Ὅχι καὶ τόσο καλὰ.—**κ. Στ.**  
**Σπ** Θὰ δημοσιευτεῖ.—**κ. Ι. Παπ.** Νάν τοὺς ἐμπαίζεις καὶ  
 σὺ πού δὲν εἶναι δημοτικιστῆς. Δημοσιεύουμε δὴ τὸ ἐπι-  
 γραμμά σου στὸ «Γαλατᾶ» :

Ἐνθάδε κείται γαλατὰς ἀπὸ τὸ Καρπενήσι  
 πουλοῦσε γάλα ἀγνότατο ἀπὸ τὴν...Κρόα Βρύση.

**κ. Γ. Βαρ.** Ἄσκημη ἡ «Τσιγγάνια» σου, σωστὴ Τουρκο-  
 γύφτισα.—**κ. Μούση.** Κάποιος μᾶς πληροφοροεῖ, πού ἤθε  
 προχτῆς ἀπὸ τὴ Σύρα, πὺς ὁ διάσημος μπαρμπ»ροποιη-  
 τῆς καὶ Συριανὸς μαῖτρο **κ. Νάνος**, διακηρύχγει πὺς ἔχει  
 γραμμένο στὸν κατάλογό του, ὡς μαθητὴ του, τὸν ὑπέροχο  
 Ἀθηναῖο ποιητὴ **κ. Λ. Κουλούκα.**

# Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΗ' (ΕΞΑΜΗΝΟ Β')

Σάββατο Ἀθήνα, 3 Ἰουλίου 1921

ΑΡΙΘ. 740 (ΦΥΛ. Ι)

## ΝΕΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

### ΜΕ ΣΠΑΣΜΕΝΑ ΦΤΕΡΑ

Περνοῦν οἱ μέρες θλιβερά  
κι οὔτε καμιά, καμιά χαρά  
στά στήθεια δὲν ἀνάβει,  
τῆ θεία λαμπάδα, — και ξανά  
τὸ λογισμό μου δὲν πλανᾷ,  
σὰν πρῶτα, τὸ καρὰβι !

Δεμένος θροσκομαι στῆ γῆ,  
κ' εἶμαι σὰ δέντρο, κ' ἡ γοργή  
τοῦ νοῦ μου ἀχτίδα σβήνει,  
ὅπως μὴν ὥρα παγαγή  
σβήνει τὸ φῶς, κ' ἡ σκοτεινὴ  
χαράζει ἐντὸς μου ὁδύνη.

Σπασμένα νιώθω τὰ φτερά !  
Κι ὦ, τί μαντάτα θλιβερά,  
τ' ἀγέρι μοῦχει φέρερι :  
«Βαρκοῦλες χάνονται ξανά  
καὶ σ' ἀγρία κύματα γυρνᾷ  
τὸ ἐρωτικὸ μου ἀστέρι !»

Τὸ γλυκὸ φῶς τ' Αὐγερινοῦ  
ποῦ εἶταν σὰν ἄστρομα τοῦ Νοῦ,  
κ' εἶταν πλανεύτρα ἐλπίδα, —  
βασίλευε ! Κι ὦ συμφορά,  
τὰ λιγυσμένα μου φτερά,  
τὰ δάφνει ἢ καταιγίδα .

Κ' ἔτσι περνοῦνε θλιβερά  
οἱ μέρες, κι οὔτε μιά χαρά  
στά στήθεια δὲν ἀνάβει  
τῆ θεία λαμπάδα, και ξανά  
τὴν ἱπαρξή μου δὲν πλανᾷ  
τὸ φτερωτὸ καρὰβι !

Ξένος, μακριά, σὲ ξένη γῆ !  
Διαβάτης ρήγων τὴν Κραυγὴ  
στὴν μπόρα, σὸ δρολάτι,  
Κι ἂν καρτερῶ τὴ Χαραυγὴ,  
κι ἂν ἡ καρδιά χτυπάει γοργή,  
δὲ θροσκοει τὴν Ἀγάτη.

Ξωμάχος στέλνω τὴ σκορὰ  
στὸν ἄνεμο, κι ἂν ἡ Χαρά  
τὴ νέα ψυχὴ μου ἀγγίζει,  
θλέπω τὴν μπόρα νὰ γυρνᾷ  
στὴν ἱπαρξή μου, — και ξανά  
τὴ νύχτα νὰ μαυρίζει.

Νιχτώνει πάλι ! Σκοτεινὰ  
καὶ τὰ χουσὰ τὰ δειλινὰ,  
κ' ἡ νύχτα ἕνα μαγνάδι,  
πικνὸ, στά μάτια μου περνᾷ  
καὶ σὰ στοιχειὸ μὲ τριγυρνᾷ,  
— διαβάτη σὸ σκοτάδι.

Κ' εἶμαι σὰν ἡσκίος. Κι ἀγροικῶ  
τὰ θήματά μου ὡς νεκρικὸ  
σκοπὸ ν' ἀντιλαλοῦνε  
σὲ μὴν ἀπέραντη ἐρημιά, —  
κ' εἶμαι τοῦ θράχου ἢ κυκλαμιά,  
τὰ δάφνει ποῦ λιγοῦνε !

### ΚΟΖΑΓΑΚΙ

Ἑλλάδα, Ἑλλάδα, θύμιζε τ' ἀθάνατο πρωτὸ,  
κι ὅπως τριγύρω ἀνθούσανε καρποί, νερά και δόση,  
θαρροῦσα πῶς με πέραγαε μιά φτερωτὴ πνοὴ  
στὸν τόπο ποῦ γεννήθηγα, στὴν ἀνδισμένη πλάση !

Τὸ χελιδόνι σπάθιζε τὸ Φῶς, πικνὲς οἱ ἐλιές  
ἀπ' τὴν ὀρμὴ λιγούσανε, και δέντρα φουντωμένα,  
τὰ κλώνια ὡς χέρια ὑψώνανε, κ' εἶταν οἱ περγουλιές  
στά ρέματα με τοὺς κισσοὺς, ζευγάρια ἐρωτεμένα.

Κάπου μακριὰ ξεχώριζε σὸ Φῶς ἡ Ἀνατολή !  
Και νά, ὁ καπνὸς ποῦ ξάνθινε, κ' ἡ θυσιονιά ποῦ ἂν.  
Ξανθὰ μαλλιά, ὀλοκόκινα χελιάκια γιὰ φίλι (θοῦσε,  
μοῦ θύμιζαν, — κ' ἡ Ἀνατολή σὰ θάλασσα βογγούσε.

Μὰ γύρω, νά, χαράζανε λοφάρια και βουνά :  
Κι ὅπως στὸν ἥλιο ἀνάβαινε με τὴ θεία λαμπράδα,  
γυμνὰ βουνά, τὴν Ἀττικὴ ξεχώριζα ξανά  
και στρατοκόπος γύριζα και πάλι στὴν Ἑλλάδα !

## ΑΝΕΓΝΩΡΗ

Στη Δδα Φ. Κ.

Παιδούλα πρωτοθήματη στον ήλιο της ζωής,  
 με τὰ δυὸ μάτια ἐκστατικά, παράξενα, μεγάλα,  
 τί με ρωτᾷς νὰ σοῦ τὸ πῶ τὸ δράμα τῆς ψυχῆς  
 καὶ νὰ σὲ πάρω στὴν Κωστή νὰ κατεβούμε σκάλα !

Ἔτσι καλή, καλόγνωμη, ποὺ φαίνεσαι, γιατί  
 τὰ ρόδα γύρω δὲν κοιτᾷς καὶ τοὺς καρπούς δὲν κόβεις,  
 παρὰ ζητᾷς στὴν Ἄνοιξη, σὲ τέτοια θεῖα Γιορτή,  
 τὸ δράμα, τὸ παράπονο μιᾶς τραγικῆς Νύκτος ;

Ἄ ! μὴ θαρρεῖς, κι ἂν μὲ ρωτᾷς, ἐγὼ δὲ σὲ περνοῦ  
 ἀπ' τὸ λιμάνι τῆς Χαρᾶς στὸν καπλότῃ Πόνου.  
 Καλύτερα ἔτσι ἀνέγνωρη νὰ ζεῖς στὸν Οὐρανὸ,  
 καὶ σὺν πουλάκι νὰ πετᾷς ἀπὸ κλωνὶ σὲ κλώνο.

## Σ' ΕΝΑ ΠΕΡΑΣΜΑ

Τὸ πέρασμα Σου πέρασμα δὲν εἶταν ποὺ ξεχνιέται.  
 Στιγμή, ἀφιγή, ὄσως διαβαίνεις, περιήρανη, λιγύστρα,  
 μιὰ θάλασσα μοῦ θύμιζες στὸν βράτι νὰ κλωνιέται,  
 καὶ στὴν ψυχῇ μου ἀλλάζαν τὰ κλιβαῖα, τὰ σείστρα.

Ἔτσι θεσητὰ κι ἀνέγνωρη, στή-η σὺν καταρσίσει,  
 Πανθεογνώμη, τοῦ Ἐρωτα καὶ Παναγιά τοῦ Πόνου -  
 περνοῦσες, μὰ τὸ διάβα Σου δὲν ἔσθηνε σὰ δύση,  
 παρὰ στὸ Φῶς ἀστεράφτει Φῶς στὸ Πέρασμα τοῦ Χρό-  
 (νου !

0

ΔΗΜ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

## Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΑΝΟΙΞΗ

(3)

7

Μιὰ κραυγὴ ἀκούστηκε ξαφνικὰ κι ἀνεκρίντεχα  
 μὲς στὴν ἐκκλησιά, μὲς στὴν κοσμοπλημμυρισμένη  
 τὴν ἐκκλησιά :

— Πάψε, δάσκαλε !... Δὲν τὰ πιστεύεις ὅσοι λές,  
 δάσκαλε !... Καὶ σὰ δὲν τὰ πιστεύεις ἐσὺ ὁ ἴδιος ὅ-  
 σα λές, πῶς ἔχεις τὴν ἀπάτησιν νὰν τὰ πιστέψουν τὰ  
 λόγια σου ὅσοι τὰκοῦνε καὶ νὰ παρασυρθοῦνε ἀπ' αὐ-  
 τὰ ;....

Ἡ κραυγὴ αὐτὴ ποὺ συντάραξε τὸν κόσμο, ποῦ-  
 κανε τοὺς ἄντρες νὰ ξαφνιαστοῦν καὶ τίς γυναῖκες νὰ  
 σταυροκοπηθοῦνε κατατρομαγμένες, ἀκούστηκε τὴν  
 κρισιμώτερη στιγμή, τὴ στιγμή ἴσα ἴσα ποὺ ὁ Σουφ-  
 ρῆς, ἀφοῦ ρητόρεψε ὦρα κι ὦρα γιὰ θυσίες καὶ γιὰ  
 αἱμάτια καὶ γιὰ δόξες καὶ γιὰ χίλια δυὸ τέτοια μασκα-  
 ραλῆγια, ἔφτασε αἴσια κι ἀναίμαχτα στὸν ἐπίλογο τοῦ  
 λόγου του, σὲ τούτη τὴ ρητορικὴ μουρουλίθρα :

— Εἰς τὴν Ἑλληνίδα νύμφην τῆς Ἰωνίας, ἔνθα ἡ  
 ψυχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ διάνοια ἀπὸ χλιετηροῦ-  
 δων ἔστησαν ἀθανάτους θεομῶς πολιτισμοῦ, μέλλει  
 οὕτω νὰ μεταφερθῇ, μαζί μὲ τὸ Ἑλληνικὸν τηλεβόλον,  
 ἡ ἐγκαθίδρυσις ἡ Ἑλληνικὴ εἰς πάσας τὰς ἐκφάνσεις  
 τῆς. Καὶ ἡ Ἑλλάς οὕτως ἐκτεινομένη διὰ τῆς σπεί-

## ΕΞΑΡΣΗ

Στὴ Δδα Μερόπη Σαβαστοπούλου,  
 ποὺ μᾶς εἶπε τὸν «Ἕμνο στὴν  
 Ἑλλάδα» τοῦ Μισοράλ.

Στῆς σικίας τὸ κλωνάρι ἀνεβασμένη  
 σὺν πουλάκι γλυκόλεγες τοῦ Μᾶη  
 τὸ τραγοῦδι τ' ἀπλό, τὴ μαγεμένη  
 στροφοῦλα, ποὺ σὰ δέκρι ἀργοκλαίει.

Μὲ τὸν ἦχο συνέπαιρνες ἀνθρώπους  
 καὶ ψυχὰς, ποὺ δὲ γνώρισαν τὸν ἥλιο,  
 καὶ μᾶς πηγαινες, φίλη, σ' ἄλλους τόπους,  
 πρὸς τὰ Ἑλλάσια, στὸ Ρόδινο Βασίλειο.

Μὲ τὸν πόνου, τὸ γέλιο, τὴ συνάτα  
 τῆς φωνῆς Σου, χρωματίζεις, τεχνίτρα,  
 τὸ τραγοῦδι τ' ἀγέραστο, τὰ νιάτα  
 τῆς Ἀθάνατης Τέχνης, ἀνυμνήστρα.

Κι ὅπως γύρω θαδὸ τὸ μεσημέρι  
 ναρκωμένη κρατοῦσε ὀλη τὴν Πλάση,  
 μόνη Ἔσθ, λυτρωμένη, — τ' ἀνθονέρι  
 τῆς φωνῆς Σου, κερνοῦσες, πρὶ σωπάσει.

Σμίρνη. Μᾶης 1921.

ΠΑΝΟΣ Α. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

θης τῶν τέκνων τῆς καὶ νομοθετοῦσα διὰ τῆς διανο-  
 ας τῶν ἐπιλέκτων τῆς, ἐκεῖ ἔνθα τὰ δίκαιά τῆς καὶ αἱ  
 ὑποχρεώσεις πρὸς τὴν ἔθνικὴν παρακαταθήκην καὶ  
 τὸν πολιτισμὸν τὴν καλοῦν, γράφει ὑπὲρ τὴν Μικρα-  
 σιατικὴν Ἀνατολήν καὶ θυμῶναι τὴν μοναδικὴν ἐπι-  
 γραφήν, ἥτις τῇ ἀνήκει ! Ἑλλάς ἀρχαία καὶ Ἑλλάς  
 νέα !... Μάλιστα, κύριοι ! Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς κλί...  
 Πάνου, ἀκριβῶς, στὸ καιρὸ τοῦ Σουφρῆ, ἀκούστη-  
 κε ἡ ἀγρία διαμαρτυρία τοῦ Βαρνά :

— Πάψε, δάσκαλε !... .

Δὲν μπόρεσε, δὲν τὰ κατάφερε νὰ κρατηθεῖ περσι-  
 σότερο. Ὀλόρθος σ' ἓνα στασίδι, ἐκεῖ, πλάι σ' ἡ  
 ψάλη τὸν ἀριστερό, εἶχε καταντίκρον τοῦ τὸ Σουφρῆ,  
 ποὺ ἀνεβασμένος στὸ Δεσποτικὸ, ξεφούρνιζε ἀπὸ ὄρα  
 τίς ἀεροκουθέντες του, ποὺ τὰ χαῖνα πλήθη τῆς γέ-  
 στανε γιὰ θοροφῇ ζωτικῇ. Κι ἀγαναχτοῦσε, ἀπὸ ὄρα  
 ἀγαναχτοῦσε μέσα του, ἔβραζε, φυσουμανοῦσε, ὅτι τὴ  
 σο μὲ τὸ Σουφρῆ, ποὺ τὸ κάτω κάτω ἠροσκοπῆταν πρὸ-  
 σο στὸν κύκλο τῆς δουλιᾶς του, ὅσο μὲ τὸ ὀμιναλὸ κι  
 ἀσυναίσθητο πλήθος, ποὺ παρασερνότανε ἀπὸ φουσκο-  
 μένα καὶ κούφια λόγια, ποὺ καλὰ καλὰ δὲν ἴστωσαν  
 καὶ παρασερνότανε ἀπ' αἰτὰ κ' εἶτανε προδύοιο τὰ  
 προσφέρει τὸ χρήμα του καὶ τὸ αἷμα του γιὰ τὴν Πα-  
 τρίδα — γιὰ μιὰ Πιργίδα ἄμορφη, ἀψηχη, ἀνυπό-

στατη — τέτια Πατρίδα πού βγήκε από τὸ μισο-  
δειανὸ κολοκυθοκέφαλο τοῦ Σουφρῆ κι ἀπὸ τὴ γε-  
μάτη κάσα τοῦ Καρεκλόπουλου.

Μὲ τὸ ζῶρι τὸν εἶχανε σύρει στὴν ἐκκλησιὰ τὸ Βαρ-  
νὰ κείνο τὸ πρωτὶ. Δὲν ἴθιλε νὰ πάει, ἀντιστάθηκε,  
μὰ ἡ Ξανθίππη ἔπεμψε.

— Χρονιάρικη μέρα καὶ νὰ λείπεις ἀπὸ τὴν ἐκκλη-  
σιὰ; Τί θὰ πεῖ ὁ κόσμος; Θὰ μιλήσει κι ὁ Σουφρῆς.  
Θὰ βγάλει λόγο... Σὲ λένε πού σὲ λένε μασόνο, ἀντι-  
χριστο... Θὲς νὰ σὲ ποῦνε κι ἀντιπατριώτη...

— Μὰ ἐγὼ...

— Ἐσὺ... Δὲν ξαίρεις τί σοῦ γίνεται πιά ἐσὺ...

Καὶ δὲν τὸ συλλογίζεσαι πιά, ἀλήθεια κι ἀπ' ἀλήθεια,  
πὼς ἔχεις καὶ γυναῖκα, πὼς ἔχεις καὶ κορίτσι, καὶ  
πὼς ὅλες αὐτές οἱ ζευκεϊκές κ' οἱ παλαβομάρες σου.  
Ξεσπᾶνε καὶ στὴν ὑπόληψή μας, στὴν ἀξιοπρέπεια  
μας, στὸ εἶναι μας...

Θέλοντας καὶ μὴ, ὁ φτωχός, «περιεβλήθη» τὴν μαύ-  
ρην ρεντιγκότα του καὶ «ἤχθη πρὸς σφαγὴν» χωρὶς  
νὰ βγάλει μιλιὰ ἀπὸ τὸ στόμα του. Τί νὰ πεῖ; Ὅτι  
καὶ νᾶλεγε, τῷξαιρε, στὸ κεφάλι του θὰ ξεσπούσε. Ἡ  
Ξανθίππη δὲ χωράτευε ἅμα ἀγγιζότανε ἡ περιλάλητη  
«ἀξιοπρέπεια». Βάδιζε λοιπὸν πρὸς τὴ σφαγὴ σω-  
παίνοντας, μὰ μέσα του ἔβραζε. Χίλιοι διαβόλοι χορο-  
πηδοῦσανε μέσα του. Ἔτσι τοῦ συνέβαινε πάντα. Σὰν  
τὸν παραφούριζε ἡ Ξανθίππη καὶ, μὴ μιλώντας, συγ-  
κρατοῦσε, ἀποθήκευε, τὴν ὀργή μέσα του, ἔψαχνε μὲ  
τὸ κερί ὄξω ἀπὸ τὸ σπίτι του, στὸ μαγαζὶ του, ἢ στὴν  
ἀγορά, νὰ βρεῖ ἀφορμὴ γιὰ νὰ φωνάξει, νὰ θρίσει,  
νὰ ξεθυμάνει...

Στὴν ἐκκλησιὰ δά, κείνο τὸ πρωτὶ, τὴν ἀφορμὴ τοῦ  
τὴν ἔδωσε, καὶ μὲ τὸ παραπάνω, ὁ Σουφρῆς, μὲ τὴς  
πατριωτικῆς του παρλαπίπες. Στὴν ἀρχὴ συγκροτιό-  
τανε, τὴς ἔδουε ὑπομονετικά, χαμογελοῦσε ἀπὸ μέσα  
του. Μὰ ὅσο πῆγαινε καὶ δυνάμωνε τὸ κακό. Ὁ Σου-  
φρῆς ἀνέβαινε τὰ σκαλοπάτια τῆς ἀερολογίας δυὸ δυὸ  
καὶ τρία τρία, λαχανιάζοντας. Κι ὁ κόσμος, ὁ μαρὸς  
ὁ κόσμος, οἱ ἄρχοντες κι ὁ λαός, οἱ γυναικοῦλες κ' οἱ  
ἀρχόντισσες, ὅλος αὐτὸς ὁ ἀμύκαλος καὶ ποικιλόμορ-  
φος συρφετός, πού θάστεινε αὐριο τὰ παιδιὰ του καὶ  
τᾶδέρφια του στὸ μακελειό, κρεμότανε ἀπὸ τὰ χεῖλια  
τοῦ Σουφρῆ, ἔπαιρνε τὰ κούφια λόγια του γιὰ χρη-  
σμούς, γιὰ θέσφατα.

Ὁ Βαρνάς ἔψαχνε μὲ τὴ ματιὰ του δεξὰ ζερβά, ἀ-  
πελπισμένος. Μέσα σ' αὐτὴ τὴν πλατιά ἐρημιὰ τοῦ  
μυαλοῦ καὶ τῆς ψυχῆς, δὲν ὑπῆρχε, δὲν ἀνοφανιότα-  
νε καμιὰ ψυχικὴ ἄσση, πού νὰ κόβει τὴν πλατιά Σα-  
χάρα πού ἀπλώνεται ὀλόγυρά του;

Ἄ, νά, ἡ Παρθένα! Κι αὐτὴ ἐδῶ;... Ἀκκουμπι-  
σμένη σὲ μιὰ κολώννα, ἐκεῖ, πρὸς τὰ δεξιά. ὄξω ὄξω  
ἀπὸ τὸ μέρος ποῦλεταν καταγιωμάτο ἀπὸ γυναῖκες,  
κοιτάζει ἀφηρημένα πρὸς τὴς εἰκόνας τοῦ Τέμπλου,  
σὰ νὰν τὴς μελετᾶει στοχαστικά ἢ σὰ νὰν τὴς κοιτάζει  
ἀδιάφορα, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ διόχνει τὸ νοῦ της  
μακριὰ ἀπὸ τὸ ρητορικὸ καταρράχτη τοῦ Σουφρῆ.  
Ἔτσι τὴν ἔγινε τὴ ματιὰ της ὁ Βαρνάς κι ἀνακου-  
φίζεται. Κάτι κι αὐτὸ, ἐπιτέλους, νὰ μὴν προσέχει ἔ-  
νας στὰ λόγια του. Μὰ δὲν εἶναι ἕνας. Εἶναι κ' ἡ Ρά-  
ζα Λούξεμπουργκ. Πίσω ἀπὸ τὴν Παρθέναν, λίγο πί-  
σω. Ὀλόρθη, στηγὴ, ἐπιβλητική. Τὰ μάτια της καρ-  
φωμένη στὸ Σουφρῆ. Δὲν τὰ ξεκολλάει ἀπὸ πᾶνω του.  
Ἡ ματιὰ της, λές, τραβάει ὀλίγους στὸ σῆμα του,  
γυμνὰ ὄντω καὶ γυμνὰ κρυφά, καὶ στίβεται

καρφωμένη ἐπίμονα στὰ χεῖλια του, σὰ νὰ ζητάει νὰν  
τοῦ τὰ παραλύσει, νὰν τοῦ τὰ μαρμαρώσει, νὰν τοῦ  
τάκνηθῆσει. Μὰ τοῦ κάκου, συλλογίζεται ὁ Βαρνάς.  
Τὰ χεῖλια τοῦ Σουφρῆ εἶναι ἀπρόσβλητα ἀπὸ τέτια  
γητέματα. Ὁ κύρ Λεωνίδας, μὲ τὸν ἀχώριστό του τὸν  
κύρ Δημήτρη τὸν Καπνιστό, στέκονται σιμὰ στὸ ρή-  
τορα, λίγο πλάγι του. Ἐχουε στραμμένη τὴ ράχη  
τους πρὸς τὴν Ὁραία Πύλη καὶ κοιτάζουν τοὺς λογο-  
παρμένους ἀστούς. Στὴν ἀρχὴ ὁ κύρ Λεωνίδας ἔγνεψε  
κᾶνα διὸ φορὲς κοροιδειτικά στὸ Βαρνά, κλείνοντας  
τὸ μάτι, μὰ λίγο λίγο τραβήχτηκε, φαίνεται, κι αὐτὸς  
ἀπὸ τὸ λόγο, καὶ στάθηκε ἀφηρημένος κι ἀκίνητος.  
Ὁ κύρ Δημήτρης, ὁ Καπνιστός, κοινούσε ἀδιάκοπα  
τὸ κεφάλι του, ἐπιδοκιμοστικά. Πίσω ἀπὸ τοὺς δυὸ  
τους, νά, κι ὁ κύρ Θανάσης, ὁ ποιητής, ἔτοιμος νὰ  
σπᾶσει τὰ γέλια καὶ νὰ μισσηκώσει, κατὰ τὴ συνή-  
θεια του, τὰ χέρια του παρακαλεστικά γιὰ τὰ ὅσα πο-  
ράξενά ἄκουγε. Ἀνάμεσα στοὺς ἀντρες, κοντὰ στὸ  
παγκάκι πρὸς τὴν ἔξοδο τῆς ἐκκλησιᾶς, στρηνωμένη,  
ψοχουλεύοντας ἡ ματιὰ του, ξεχώρισε καὶ τὴ μικρού-  
λα μαυροφόρα, μὲ τὴς ὀλόμαυρες μακριές πλεξίδες καὶ  
μὲ τὸ ὀλοστρόγγυλο παιδιάστικο μουτράκι, πού δού-  
λενε σὲ Τράπεζα, καὶ πού θάρθε κι αὐτὴ στὴν ἐκκλη-  
σιὰ. Ἴσως γιὰ νὰ δεῖ ἴσαμε πού φτάνει ἡ πατριωτικὴ  
ἀδαντροπιά καὶ κουφότητα.

Ὁ Βαρνάς, βλέποντάς τους ἄλλους αὐτούς, πού τοὺς  
ἔλεγε «δικούς του», στὴν ἐκκλησιὰ, συλλογιότανε πὼς  
μονάχα ὁ «Μοναχὴς» τοῦλεπτε γιὰ νᾶχει σωστὴ ἀ-  
σφαστία, καὶ τὸ χιλιομετάνωσε πού δὲν τὸν πῆρε κι  
αὐτὸνε μαζί του γιὰ νὰν τὸνε βάλει νᾶπαντήσῃ στὸ  
δάσκαλο. Κοι ἡ σκέψη αὐτὴ τὸν ἀνακούριζε καὶ χα-  
μογελοῦσε. Μὰ τὸ χαμογέλιο του δὲν κρατοῦσε πολὺ,  
δὲν τὸν ἄφινε ὁ Σουφρῆς, ὁ ἀναθεματισμένος, νὰν  
τὸ χρεῖ πολλὴν ὥρα τὸ χαμογέλιο του. Τοῦ τῆκοβε μὲ  
τὴς φουσκωμένες φράσες, πού τὴς ἔβγαζε σὰ μακαρό-  
νια ἀτέλειωτα ἀπὸ τὸ στόμα του. Κι ὁ Βαρνάς, ἀνωθιά  
του κι ἀθελιά του, σιγὰ σιγὰ ἀνάθε. Εἶπνε κ' ἡ πρωινὴ  
γκρίνια τῆς Ξανθίππης. Δὲν μπόρεσε νὰ μιλήσει καὶ  
νὰ ξεθυμάνει, βλέπετε, κ' ἔτσι εἶχεν ἀποθηκέψει ὅλη  
τὴν πρωινὴ ἀγνάχτηση μέσα του.

— Τί μὲ φέρανε καὶ μὲ καθίσανε δώ; ἀναρωτιότα-  
νε. Μὲ ρωτήσανε ἂν ἀντέχουν τὰ νεῦρα μου σ' αὐτὴ  
τὴ δογμασία; Νεῦρα, ἐπιτέλους, εἶναι αὐτά, ἀνθρω-  
πινὰ δὲν εἶναι νῆμα νὰν τὸ κουδαραρίζουν καὶ νὰν τὸ  
ξεκουδαραρίζουν ὅταν τοὺς καπνίσει!...

Τὸ αἷμα του εἶχε ἀνεθεῖ στὸ κεφάλι. Τῶνωθε πὼς  
τὸν ἔπνιγε. Κ' ἔπειτα, κι αὐτὸς ὁ κύρ Λεωνίδας, πού  
καμώνεται τὸ φιλελεύτερο, νὰ παρασυρθεῖ σιγὰ σιγὰ,  
νὰ δεθεῖ στὴ ρητορικὴ ὄρυγα τοῦ Σουφρῆ, ἂν πρῶ-  
τενεκές;...

— Σιχτήρ! ἰοῦ ξέφυγε σιγανόφωνα, πάνω στὴ  
σκέψη αὐτὴ.

Καὶ στήλωσε τὰ μάτια του, γιὰ ξεκούρασμα, πρὸς  
τὴν Παρθέναν, πού ἐκεῖνη ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ εἶχε  
πάψει νὰ μελετᾶει τὴς εἰκόνας τοῦ Τέμπλου καὶ κοιτά-  
ζε τὸ Σουφρῆ, ἀλ' ἀπροκοινώντας ταλασσιακὰ  
τὸ κεφάλι της.

— Τί τοῦ χρωστάει τὸ κορίτσι αὐτό, συλλογίστηκε,  
γιὰ νὰν τοῦ λερώσει, ὁ ἀλιτήριος, τὴν ὀλοκάθαρη σκέ-  
ψη; Κι αὐτὴ ὅμως γιατί περιορίζεται νὰ κοιτάει μόν-  
ο τὸ ἐπὶ τῆς ταλασσιακῆς, καὶ δὲ βγάξει μιὰ κραυ-  
γὴ νὰν ἀποκοιτηθεῖ; Ποῖονε φοβάται;...

Καί ἡ ἰδέα αὐτή τοῦ σφηνώθηκε στό κεφάλι του γιά καλά.

— Ναί, ποῖνε φοβάται;... Μά δέ ντρέπομαι νά κάνω τέτιες σκέψεις; Ζητάω παλληκαριές ἀπό τήν Παρθένα, δταν ἐγώ ὁ κρεμανταλάς, κάθομαι δουδός κι ἀποσβολωμένος, σά νάχω μπροστά μου ξαπολιμένη κι ἀφρισμένη τή γλωσσάρα τῆς Ξανθίπτης;

Τότε, ἔτσι, ξαφνικά, γιά νά ἱκανοποιήσει τόν ἑαυτό του, γιά νά τόν ἀνυψώσει, πού τόν ἔβλεπε καταχωνιασμένο στό λάκκο τῆς ἀναντριάς, ἔβγαλε τήν κραυγή:

— Πάψε, δάσκαλε!... Δέν τά πιστεύεις ὅσα λές, δάσκαλε!... Ἔτσι σάν δέν τά πιστεύεις ἐσύ ὁ ἴδιος ὅσα λές, πῶς ἔχεις τήν ἀπαίτηση νάν τά πιστέψουν τά λόγια σου ὅσοι ἀκούνε καί νά παρασυρθοῦν ἀπ' αὐτά;....

## 8

Ὁ κόσμος ξαφνιάστηκε, ὁ κόσμος μισογυνίχισε κιάλας. Νά διακόψουν ἔτσι τό ρήτορα; Καί μέσ στήν ἐκκλησιά;

— Δέν εἶναι κοινοβούλιο ἐδῶ!... κραύγασε ὁ Σουφρής, ἀφοῦ ξεροκατάπιε πρῶτα δυό τρεῖς φορές κι ἄλλες τόσες ξερόδηξε. Τ' ἀκουσες;... Ἐσένα τό λέω, κύρ Θέμη!... Δέν εἶναι κοινοβούλιο ἐδῶ!...

Ὁ Βαρκάς, πού εἶχε γίνει πιά γιά καλά, ἀνέπε περισσότερο ἀπό ταῦτάδικα λόγια τοῦ Σουφρῆ κι ἀπό τοῦ κόσμου τή στάση, πούδειχνε πῶς τῆ ἐπιδοκίμαζε. Ἄνοιπε περισσότερο, ἔφτασε στό κατακόρυφο ἤ ἀγανάχηση, ἡ ὀργή του. Δέν μπορούσε πιά τίποτα καί κανεῖς νάν τονέ συγκρατήσει. Οὔτε τά γενεψίματα, ἀπό ἀντίκρου, τοῦ κύρ Λεωνίδα, νά μή μιλήσει, οὔτε τοῦ κόσμου οἱ ματιές, πού στραβήκανε ἄλλες καί πάνω του, οὔτε τίποτα. Ὁ θυμός, ἡ ἀγανάχηση, τόν ἐπνιγε. Στήλωθηκε ὀλόρθος γιά καλά στό στασιδί, ἀνατίναξε τό κεφάλι του πρὸς τάπάνω ἀγέρωχα καί προκλητικά, κι ἄρχισε νά μιλάει χωρίς σειρά, χωρίς τίξη, πετώντας σάν πετρίδες τά λόγια του, ὅπως τοῦ ἀνεθαίνανε στά χεῖλια, μέ τόνο πότε θυμωμένο, πότε ἤρεμο, πότε παρακαλεστικό, πότε προκλητικό καί ἀγαναχτισμένο.

— Ναί. Δέν εἶναι κοινοβούλιο... Τό ξαίρω... Εἶναι ὁ οἶκος τοῦ Χριστοῦ ἐδῶ... Εἶναι τ' Ἅγιο Βῆμα τῆς Ἀνθρωπότητας... Κι ἀπ' αὐτό τ' Ἅγιο Βῆμα ἔχω τό δικαίωμα νά μιλήσω... Ἐχω τό δικαίωμα περισσότερο ἀπό σένα, δάσκαλε, νά μιλήσω... Ναί... Γιατί πιστεύω ἀληθινά στό Χριστό, γιατί ἀκολουθῶ τό δόγμα του, τό δόγμα τοῦ «Ἀγαπάτε ἀλλήλους»... Ἐνῶ ἐσύ κι ὅσοι σ' ἀφίνουν καί φλυαρεῖς καί περασάρνουνται ἀπό τά λόγια σου, εἰσαστε ἀντίχριστοι, εἰσαστε βάρβαροι, εἰσαστε ἀνθρωποφάγοι, μιά καί τό δόγμα πού πιστεύετε κι ἀκολουθεῖτε εἶναι τό: «Σκοτώνετε, σφάζετε, ἀτιμάζετε, καίτε, κλέφτετε ἀλλήλους»!... Εἰσαστε οἱ ἀνθρωποφάγοι, οἱ πατριδοφάγοι ἐσεῖς, καί εἰσαστε ἐμεῖς οἱ πατριδοφίλοι, οἱ ἀνθρωποφίλοι... Ἀγαποῦμε τόν ἄνθρωπο ἐμεῖς, ἐνῶ ἐσεῖς τονέ μισεῖτε καί τονέ σκοτώνετε... Ἀγαποῦμε τόν πλησίον μας ἐμεῖς, ἐνῶ ἐσεῖς τόν καίτε καί τονέ σουβλίζετε... Δέν ἔχετε πατρίδα ἐσεῖς, ἀφοῦ τή γῆς πού γεννηθήκατε καί τή γῆς πού σῶς θρέφει, τήν ποτίζετε μέ αἷμα, τήν παραδίνετε στό πέλεκυ καί στή φωτιά, τή βυθίζετε στή συφορά καί στή δυστυχία...

Κ' ἔχομε γιά πατρίδα ἐμεῖς ὅλη τή γῆς κι ἀγαποῦμε ἄς ἐστούς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὅπου κι ἂ γεννηθήκανε, κι ὅπου κι ἂν κάθονται, κι ὅπου κι ἂν ἔχουν, κι ὅπου κι ἂν πιστεύουνε. Οὐκ ἐνί... Μάλιστα! Τά λόγια τοῦ Ἀπόστολου ἀκολουθοῦμε μεῖς... Δέν ὑπάρχει γιά μᾶς Ἕλληνας καί Τοῦρκος καί Βούλγαρος κι Ἀρμένιος καί Κινέζος καί δέν ξαίρω καί γῶ τί... Γιά μᾶς ὑπάρχει πάνω στή γῆς μονάχα ὁ ἈΝΘΡΩΠΙΟΣ... Ὅλοι νά πολεμήσετε... Ναί! Γιά νά πλουτίσουμε ἐμεῖς πού δέ θά πολεμήσομε... Ὅλοι νά σκοτωθεῖτε... Ναί! Γιά νάνοῦξουν καινούργιες ἀγορές γιά τήν πρῶμᾶταια μας!... Σκοτώνετε κόσμο, ἀλιτήριοι, στέλνετε σάν τά κοπάδια τοῖς λαοῦς στό μακελιό, χειροκροτᾶτε τίς ἐκατόμβες πού θοινά ὑψώνονται πάνω στοὺς κάμπους τοῦ πολέμου!... Τό αἷμα τῶν ἀθῶων τούτων ἐπὶ τὰς κεφαλὰς σας, ἀντίχριστοι, ἀπάτριδες, ἀνθρωποφάγοι, καταραμένοι!... Καταραμένοι... Καταραμένοι!...

(Ἀκολουθεῖ)

## ΜΠΡΟΥΣΣΟΣ

13

Στό Ἄγγιτι (=Βερχόρι) ὁ ἐμπορικός ἀνταποκριτής τοῦ φίλου Μαραγκοῦ μέ ὀδήγησε πῶς ἔπρεπε νά προχωρήσω πρὸς τό Καρπενήσι. Μέ σοῦστα ἀπόψε θά πάγαινα ὡς στό χωριό τήν Μανειάνησα, ἐκεῖ θά βρισκομα μούλαρι νά μέ πάει ὡς στό Μπρουσσό, καί ἀπό τόν Μπρουσσό μέ τόν ἴδιο τρόπο θάφτανα στό Καρπενήσι.

Βράδυ βράδυ λουτὸν ξεκινήσαμε μέ τή σοῦστα, φορτωμένη ὅσο σήλωνε ἐπιβάτες καί πράμα, ἐγώ καθισμένος ὀμπρὸς κοντά στό Γιῶργη τόν ἀμαξῆ, καί κάτω μετέωρος, γιατί χοντρὸ τσουβάλι ἔπιανε τό μέρος ὅπου δικαιοματικά ἔπρεπε νά πατώ. Σύμφωνα μέ τίς ἀνάγκες τῶν ἐπιβατῶν δέν πήραμε τόν καινούργιο σύντομο δρόμο ἀνατολικά, πού περνᾶει τό γιοφύρι τοῦ Ἐρμίτσα — ἓνα γραφικὸ γιοφύρι ἀναμνηστικὸ κάτω τῆς Ἄρτος — παρὰ γυρίσαμε νότια, ἔπειτα βορειο-ἀνατολικά, παράλληλα τῆς λίμνης τοῦ Ἀπόκευρου (τῆς Τριγωνίδος ὅπως κι ἀφή τῆ δυστυχισμένη σημειώνεται τώρα) καί τέλος τραβήξαμε ἴσια ἀνατολικά, δονώντας ἔτσι λογαριαῖς πέντε στάδια καρπανιστιή. Ἀφτόνε θέλησα νά πάρω καί στό γυρισμό, ὥστε, καθὼς τότες ὁδοιποροῦσα μέρα, νά χαιρέμα τῆ θεᾶ τῆς λίμνης, μιά ἓνας χωρικός συνοδοιπόρος μέ ἀπότρεψε, καμώνοντας, χωρίς νά διορθωθεῖ ἀπὸ τόν ἀγωγάτη μου (ἂ Κώστα, ἀφή εἶταν ἡ μόνη φορὰ πού ἔμμεσα δέν εἶπε τὴν ἀλήθεια!), πῶς ἡ διαφορὰ εἶτανε τρεῖς ὄρες ἐνῶ ἀληθινά, ὅπως εἶδα κατόπι, δέν εἶναι παρὰ μιά.

Ἡ ἀνταρξία εἶναι σύστημα πολὺ συνηθισμένο μέ τοὺς ἀγωγάτες καί γενικά τοὺς χωρικούς, πού στρεβλόνουν τίς πληροφορίες τοὺς ἀνάλογα μέ τό ὅτι τοὺς βολεῖ νά νομίζεις. Ἄν ἔτσι σοῦ προσθέτουν κόπους ἢ σὲ χασομεροῦνε ἢ σοῦ χαλνούν τοὺς σκοπούς σου, δέν εἶναι πράμα πού τοὺς κόφτει πολὺ. Καί τοῦτο ἀποκλειστικά δέν κρατεῖ στά ἑλληνικά μας τὰ μέρη, παρὰ συμπεραῖνο παντοῦ. Ἐτσι τουλάχιστο βρήκα καί στήν Ἄγγιτι, ὅπου ταξίδεψα ἀνεκτά. Ἐκεῖ μάλιστα σὲ τὴν ἄρτος ἔχον κάποτε καί ἓνα ἄλλο γιοφύρι

σύστημα. Για κάθε απόσταση εντός των περιχώρων τους φαντάζονται έναν και τον αψότο αναλλοίωτο αριθμό κόσια, δηλαδή διπλά μίλια. "Αθε τους ρωτήσεις πόσο απέχει το τάδε μέρος, θά σου απαντήσουν, ως πούμε, διό κόσια. Κάνεις τα διό κόσια και ξαναρωτάς, και θά λάβεις την ίδια απάντηση, διό κόσια. "Αψότο μπορεί να γίνει και τρίτη φορά. "Εξόν αν βρισκασαι λιγότερο μακριά από τα διό κόσια, όταν ή απάντηση ίσως είναι πώς έφτασες. "Εκεί ωστόσο, όπου τα ταξίδια σου είναι συνήθως σε Ισκάδες, έχεις διορθωτή οδηγό, το χάρτη. Μά στην Ελλάδα, όπου το πιο συχνά σεργιανάς τα βουνά, ο χάρτης (και αν υπάρχει) δεν ώφειλε πάντα πολύ, γιατί με ανεβοκατεβίσεις, στροφές και κορδέλες μπορεί ο δρόμος σου να είναι αληθινά και διπλός από ότι φαίνεται απάνου στο χάρτη.

"Ο καιρός ήταν οδοιπορούσαμε εΐτανε βροχερούτσικος και κρουυλός. Περωώντας από το πρώτο χωριό όπου μας άφησε ένας επιβάτης, ο άμαξάς μου κατέβηκε κι' αψότος για να πιει κάνα τσίπουρο, όπως είπε, και να ζεσταθεί λιγουλάκι. "Όταν όμως γύρισε, μου μελόγησε πώς τὸ ένα τριπλασιάστηκε. "Αψού έτοι συνέφερε, έγινε διεξοδικά όμιλητικός, ξηγώντας μου τα πολιτικά και μάλιστα τα έμπορικά του τόπου. Γιατί όλοι άρριοι οι χωρικοί στα απόκεντρα μέρη — άμαξάδες, άγωγιάτες, καφετζήδες και λοιποί — είναι όχι μοναχά πολιτικοί δεινοί, παρὰ κοντά στην καθαυτό δουλιά τους και έμποροι δραστήριοι. Μπορούνε να σου πούνε πού βρ'σκονται διό τσουβάλια φασούλια φτηνά, πώς έχει μια διό οκάδες τυρί άσπρο (πολύ σπάνιο στην έποχή του ταξιδιού μου), σε πὸ χωριό άρχισε το πάτημα της έλιάς, και καδεξής. Με τέτιες κουβέντες διασκεδαστικά φτάσαμε στο δεύτερο χωριό, και τότες με την ίδια πρόβουση ξανακατέβηκε ο Γιώργης να πιει ένα άλλο τσιπουράκι, μά θεοαΐοτα το ένα έγινε πάλι τρία, γιατί ή ορητοική πήρε τώρα πιά κατήφορο, έγινε γλήγορη, καθώς και κάπως θολή και κακοσύντοχη. "Όταν φτάσαμε λοιπόν στο τρίτο χωριό και έτοιμάστηκε να κατεβεί και εκεί, εγώ, άνησυχος μήπως δέν μπορέσει σωστά να οδηγάει το άλογο του μέσα στο σκοτάδι, τον παρακάλεσα για την άγάπη μου να μὴν άγγίξει άλλα τσίπουρα. «"Όχι, έβου σου» μου είπε. Μά μέσα στο φως του καφενέ εγώ από δξω τον παρατηρούσα πὸ το χέρι του ανεβοκατέβαινε, και μια ξήγηση χωρούσε, πὸς το τσίπουρο μπήκε πάλι στην ήμερησία διάταξη (όπως τώρα λένε οι χωρικοί, συνηθισμένοι από τα στρατιωτικά). «"Α Γιώργη, του κάνω όταν γύρισε, πάλι τσίπουρο μου πήρες». «"Όχι όχι, διαμαρτυρήθηκε, δέν εΐτανε τσίπουρο, εΐτανε κονιάκ».

Του κονιάκ ή ενεργεια φαίνεται αλλάζει από του τσίπουρου, (ή τσιπούρου, όπως υποθέτω κλίνει ο κ. Χαντζήδουκας), γιατί ο Γιώργης έγινε λιγόλογος και βαρύς, και τα γέμια του τα κρατούσε χαλαρά. "Αλλά το άλογο, καθώς τώρα ζύγωνε πρὸς το άγούρι του, πιλάουσε μέσα στο σκοτάδι, αν και ζωηρά, όμως και ταχυτικά, έξοικειωμένο με κάθε πιθανή του δρόμου, και έτσι άφισμένο στο μάτι του και στην πείρα του, χωρίς την πρακτική ενόχληση μās πήγε πρώτα, ως πὸ σταδηκε στη Μαντάνησα μπροστά στην ξάπορτα του Γιώργη. Γιατί το τοπογραφικό μνημονικό των έξοχικών άψτών ζώων — άλόγων, μουλαριών, γαϊδάρων — είναι τεράστιο. θαρρείς πὸς, φως ή σκοτάδι, μή-

τε μια πέτρα δέν τους ξεφεύγει, κι αν από άτζαμοσύνη δέν τα μπερδέβεις παρὰ σέβουσαι την πείρα τους, ακολουθούσιν πιστά και έπιμονα τη συνηθισμένη τους τη γραμμή. "Αν φτάνοντας κινάλα σε μέρος όπου για μερικές όργιές διχάζεται το μονοπάτι, ζητήσεις να πās ως πούμε άριστερά ενὸ το ζώο έχει συνηθισμένα το δεξιο κλωνί, θάν το δείς να δυσανασχετεί και να σταματήσει, με κάτι στη ματιά και στα άφτιά του σά να λέει «"Βοή άνδρωπε, τί είναι άψτά ; τυφλός εΐσαι ; "Ασε τα άστειξ, από δω πάει ο δρόμος».

Στη Μαντάνησα τον άμαξά μου, άψού φρόντισε το άλογο του, τον παραλάβε (ως πὸ και εγώ κάτι κλασικό) ο Μορφέας από το Διόνυσο, και δέν τον είδα πὰ παρὰ το πρώ. "Η γυναίκα του όμως, περιποιητικά πολύ, είχε την καλοσύνη να μου στρώσει ένα παστρικά και καλόβολο κρεβάτι, όπου αναπαύτηκα τη νύχτα για χαρά. Μοΐθρασε κιόλας ένα μπουτι πρόβιο πὸν φέραμε μαζί μας από το Άγρίν. "Η σούπα με το άβγολέμονο — το άβγο βρέθηκε ύστερα από πολλές δυσκολίες και πλερώθηκε με άρζαμη — αν και παραβρασμένη και πλὸ πηχτή, είδος λαπάς, όπως είναι πάντα των χωρικών οι σούπες, εΐτανε καταδεχάμενη, μά το κρέας άράγωτο, μισοβρασμένο και με τη μισουδιά του πρόβιου πὸν δυνατή. Οι χωρικοί τόσο σπάνια τρών κρέας, πὸν είτε βραστό είτε ψητό είτε κομματιστό δέν ξέρουν πὸς νάν το μαγερέψουνε. Συνήθως μένει ώμὸ, και το ψητό τους ψημένο από μια μεριά και άψητο από την άλλη. Τέτις είναι ή πείρα μου παντού όπου ταξίδεψα, είτε στην Κρήτη είτε στη Σάμο είτε στη Ρόδο είτε εδὸ στην καλιά Ελλάδα πὸν λένε. "Η καλύτερη διατα σε τέτις ταξίδια είναι ή ξεροφαγία με άβγά, αν βρ'σκονται, ή χόρτα και όσπρια με μπόλικο λάδι, πὸν τα νιώθουν οι χωρικοί καλά. Για γλυκό έννοείται μήτε λόγος να γίνεται, ούτε ένα τόσο από πρώτα καθώς ριζόγαλο δέν το καταφέρνουνε.

Θυμᾶμαι όταν στα 1909 μαξ'δεβα στο έσωτερικό της Ρόδος και κατάλυσα απανόβουνα σε ένα μοναστήρι, ο οδηγός μου ο Λεφτέρης παινέφτηκε πὸς ξέρει να φτιάχνει ριζόγαλο. Του το παράγγειλα λοιπόν ένα πρώ, και έπειτα βήηκα μια έκδρομή ως στην κορφή του βουνού, από όπου φαίνεται ή Πάτρα και όλα τα κατασημένα τα Δωδεκάνησα. Γυρνώντας το μεσημέρι βήηκα στο τραπέζι μου απάνου ένα κομμάτι όρεχτικότητα γάλα πὸν, διαμυσιμένο καθώς εΐβουνα, κατέβουσε το μισό. Το βράδυ όταν καθήσαμε, ο γούμενος και εγώ, στο τραπέζι, έφερε ο Λεφτέρης το ριζόγαλό του, μά ώμὸ και σφιχτό σά λαστιγένιο τάπι. «"Μά, παιδί μου Λεφτέρη, του είπα, άψτό είναι το περίφημο ριζόγαλο ; "Αψτό δέν τρώγεται, έβαλες πάρα πὸν ριζι». Κούνησε ο Λεφτέρης το κεφάλι πικραπονετικά και διαμαρτυρήθηκε. «"Πὸν ριζι ; Δέν έβαλα πὸν ριζι, παρὰ εΐτανε λιγο το γάλα».

"Αψού έτυχε έφκαρι'α, ως διηγηθᾶ και τί άλλο έπεισόδιο, στενόχωρο αλλά και διδαχτικό, έτυχε την ίδια εκείνη βραδιά. Ένώ τρώγαμε μέσα στην άδή, άνοιξε άξοφνα του μοναστηριού ή ξάπορτα, και με στρατιωτικό βήμα(1) μπήκανε μέσα διό δασκάλου, πὸν είχανε πληροφορηθεί τον έρχομό μου και θέλησαν

(1) Στα ελληνικά σχολιά της Ρόδος σε εκείνη την έμοχη άσκούσαν τα στρατιωτικά, μά οι Νεότουρκοι τα σταπάτησαν.

νά μὲ τιμήσουνε μὲ μιὰ ἐπίσκεψή τους. Πρὶν καθήσουν, ὁ ἕνας ἀρχισε νὰ μὲ προσκρῖνει μὲ τὸ καθιερωμένο ἔθος λόγου, κάπως ἔτσι: «Ἐδγενέστατε ἄνερ! Ἐπὶ τῆ εὐοίωνῃ συντυχίᾳ τῆς παρουσίας ὑμῶν (ἢ Ὑμῶν) ἐν τῇ περιδόξῃ ἡμῶν μεγαλονήσῃ, καθήκον ἡμῶν ἐδεωρήσαμεν ἵνα πρὸς ὑμᾶς (2) προσερχόμενοι... προσερχόμενοι... προσερχόμενοι...» Ἐδῶ ἔχασε ὁ καμμένος τὸ νῆμα, καὶ ἕνας διὸ ἐπικουρικοί δῆχες δὲν ἀφέλησαν· ἄλλη γιαντριά δὲν ἔμενε παρὰ νὰν τὸ βρεῖ ξαναπιάνοντας ἀπὸ τὴν ἀρχή: «Ἐδγενέστατε ἄνερ! Ἐπὶ τῆ εὐοίωνῃ συντυχίᾳ τῆς παρουσίας ὑμῶν ἐν τῇ περιδόξῃ ἡμῶν μεγαλονήσῃ κτλ». Ἀπτό δὲν τὸ δηγᾶμαι γιὰ νὰ περιπαίξω — ἀγάριστο ἔργο θάκανα ἀμείδοντας ἔτσι ἀνελέφτερα τὴν τόση καλοσύνη — παρὰ ὡς παράδειγμα τοῦ σὲ τί κομωδὲς περσάεινε ἢ κασιδικὴ μὲ τὸ ἔθος τῆς τῶ γιομάτο συνθηματικὰ λόγια χωρὶς οὐσία (3). Ἄν τὸ παιδί ἤθελε νὰ μιλήσει τῇ γλώσσῃ σου καὶ δὲν εἶχε ἰδέες νὰ πειθᾶ εἶχε περιοριστεῖ σὲ ἕνα καλοσόρισεσ σ τὸ νησί μας, καὶ ὁ λόγος του θάβγαυε πολὺ πρὸ ρητορικός παρὰ ὅλα ἐκεῖνα τὰ μπᾶμ! μπᾶμ! τῆς κασιδικῆς γκρανιάσας.

Ἐτυχαν καὶ μερικά ἄλλα ἀξιοσημείωτα τότες στὴ Ρόδο, μὰ θὰ σᾶς τὰ δηγηθῶ, ἐλπίζω, σὲ ἄλλο χωριστὸ ἄρθρο. Τώρα ἂς γυρίσουμε στὴ Μαντάνηρα.

Στὸ φαί μου συντράπεζους εἶχα τοῦ ἀμαξᾶ μου τὸ γαμπρὸ μὲ τὴ γυναῖκα του, συμπαθητικὰ κοπέλα, πὺν τρώγοντας κατόρθωνε πολὺ πιδέξια νὰ κουνᾷ καταγῆς μὲ τὸ πόδι καὶ τὴν κούνια, δηλαδή ἕνα σκαφίδι τοῦ μαρουῖ της. Ὁ ἄντρας της νέος ὡς εἰκοσιεξή χρονῶν, διασκεδαστικός καὶ ἀνοιχτομάτης. Βέβαια ἀνοιχτομάτης, ἀφοῦ, ὅταν ξετάστηκε γιὰ τὴ στρατιωτικὴ Ἐφορεία, ἤρθε πρῶτος ἀπὸ δὲ θυμῶμαι πόσε: ἑκατοντάδες μνηστῆρες. Μὰ τώρα πὺς μού ξηγᾶτε τοῦτο; Μιλῶντας γιὰ τὸν ἄνεμο, εἶπε πὺς δὲν εἶταν καθαρὸς ὁ ῥ: ἄς παρὰ νοτιὰνα το. λικός. Κάτι τέτιο ἄκουσα μιὰ φορὰ καὶ στὸ Μέγα Σπήλαιο. ὅπου φτάνοντας μιὰ θολὴ βραδιά ρώτησα τὸν οἰκονόμο, ἄνθρωπο ξυπνὸ, κατὰ πὺν πέφτει ἢ Ἀνατολή. «Ἐκεῖθες, εἶπε δείχνοντας μὲ τὸ χέρι. Λίγο βορινὰ». Ἀμὲ ὁ Κλέων Ραγκαθῆς, πὺν στῶν Ἀλλῶνε τὸν πρόλογο λέει πὺς, σὰν πῆγε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα στὸ Γῶσιγκτον, ἀπὴ λθ ε παρὰ τοῖς ἀν-

(2) Ἀπτό μονάχα ἢ κασιδικὴ ἀπὸ ὅλες τῆς γλώσσες τοῦ κόσμου μπορούσε νὰ τολήσει, τὸ νὰ λέει τὸ ἔγῳ καὶ τὸ ἔσῳ μὲ τὴν ἴδια λέξη.

(3) Ἰσα ἴσα σήμερα διάβαζα στὴν ἱστορία του τῆς Χριστιανικῆς Λατινικῆς Φιλολογίας τί λέει ὁ Labriolle γιὰ τοὺς Λατίνους κασιδόπληχτους τοῦ τέταρτου αἰῶνα: «Κολακεβόντουσαν πὺς τάχα διακονοῦν τὴν κλασικὴ συγγραφικὴ παράδοση, πρὸςπαθῶντος νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὰ γλωσσικὰ σφάλματα τῆς κοινῆς λαλιᾶς γύρω τους. Μὰ φραίνονται σὺ συνεπισημένοι νὰ μὴ δίνουνε σημασία στὴν οὐσία, μήτε κὰν στὴν ἰδέα· δὲν τοὺς μέλει παρὰ πὺς νὰ καλλιεπίσουν, καὶ τὴ φράση τους τὴ στέλλουν ὡς ἐκεῖ πὺν πάει ἢ καρδιά τους. Τίποτα πὺν γλυκανάλατο ἀπὸ τὰ κομψολογὰ τους (Σελ. 647).

Ὁ Καποδίστριας, πραχτικός νοῦς καὶ στὰ γλωσσικὰ ὅπως σ' ὅλα, ἔγραφε τοῦ Μαβροκορδάτου: «Τὰ ψηφίσματα καὶ ὅσα ἄλλα κοινὰ γράμματα γίνονται νὰ εἶναι ἀπλά καὶ ὄχι μὲ κομψοδέεις λέξεις ὡς αἱ Ὑψηλαινικαὶ προκηρῶξεις». (Ἀρχαία Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριώτου, τόμ. πρῶτος, σελ. 38). Πὺν νὰ ζῶσε καὶ νὰ διάβαζε τὴν τελευταία ἀπάντησιν πρὸς τοὺς συμμάχους! Μονάχα ἐνωμένη ἀμάθεια μπορούσε νὰ γεννήσει τέτιο τέρας. Ἀρῆσαν, μὰ τὸ γέννησαν ἀποφάλλε τὸ τέρας.

τίποσι; Κατὰ τὴ φαντασία του, κ' ἂν πᾶς ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ὡς στὸ Φάληρο, ἀπὲρ χεσαι παρὰ τοῖς ἀντίποσι. Τώρα πὺς γίνεται ὡστε ἄνθρωποι κατὰ τὰ φαινόμενα ξυπνοί, λογικοί, καὶ ὄχι ἀγράμματοι, νὰ ἐκφράζονται τόσο ἀλλόκοτα; Συμπεραίνω, καὶ τοῦτο τῆς παιδείας μὺς κοκόχνημος καρπός, πὺν καταγίνεται ἀποκλειστικὰ νὰ μᾶς διδάσκει ἤχους, καὶ ἀπὸ παιδιὰ μᾶς συνηθίζει νὰ ἀδιαφοροῦμε πρὸς τὰ πράγματα καὶ πρὸς τὴ λεχτικὴ ἀκρίβεια. Βέβαια τὸ Ραγκαθῆ τότε χαντάκωσε τὸ ἡχηρὸ ἐκεῖνο ἀντίποσι, ὅπως ὁ κάλυξ τὸ Ροῖδη. Καὶ ὅταν οἱ γραμματισμένοι ἐκφράζονται ἔτσι, φραστικὸ ὁ λαὸς νὰ μπερδεύει τίς πὺν ἀπλῆς ἔννοιες. Ὅταν ταξίδεβα στὴ Σάμο στὰ 1901, μὺτλεγε ὁ ἀγωγιάνης μου πὺς συγγένεβε μὲ ἕνα Γιάνη Σωτηρόπουλο, πάρεδρο ἢ κάτι τέτιο τοῦ χωριοῦ του, καὶ τότε ρώτησα πὺς; Τὴ συγγένειά του μού τὴν ἔξηγησε μὲ τέτιο ζίνυμα: «Ὁ Σωτηρόπουλος εἶναι μπάρομας μου. Πὺς; Νά, ἢ μητέρα μου κ' ὁ πατέρας τοῦ μπάρομας εἶναι ἡλικιωμένος ἤδη ἀρρεταί. Γιάνη εἶναι ἀδέρφια μὲ τὸν πατέρα τῆς μητέρας μου».

Ὁ συντράπεζός μου μού δηγήθηκε ἕνα ἄλλο περισηθίζει ταχτικὰ κάθε χρόνο νὰ βγάζει ἕνα ποσὸ αἵμα. θαρρώντας τὸ ἀπαραίτητο ὄρο ὑγείας κάθε ἀνθρώπου· καὶ πὺς ὁ ἴδιος ἀρρώστησε λέει μιὰ φορὰ βαριά ἀπὸ τυφο, καὶ ὅταν ἀπελλίστηκαν οἱ γιατροί, ὁ γέρος τοῖ τὸν ἔσωσε τραβῶντας του δὲ θυμῶμαι πόσο αἵμα. Δὲν εἶναι ἀπίθανο πὺς στὰ ἀπόκεντρα μέρη ζεῖ ἀκόμα ἢ πρόληψη τῆς ἀφαιμαχτικῆς θεραπείας. Ἐτᾶν ἐννοεῖται ἄλλοτες ἀξίωμα τῆς ἐπιστήμης πὺς ἢ θέρημ, ὄντας μέσα στὸ αἷμα. πέφτει ἂν τὸ αἷμα λιγοστέψει. Θυμῶμαι πὺν διάβασα στὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Saint-Simon τί ἔτυχε στὴν ἐποχὴ του. Εἶχε ξεσπάσει φορητὸ θανατικὸ μέσα στοῦ Λουδοβίκου τὸ παλάτι — σιχαμένη καταβόδρο καὶ ἡθικῆς καὶ ὕλικῆς λέρας — καὶ θέριζε ἀλύπητα. Ὁ ἀδελφός γιατρός, περιφημὸς τοῦ καιροῦ του, δὲν ἔκανε ἄλλο παρὰ ἐπίμονα νὰ βγάζει αἷμα. Ἐνὸς παιδιοῦ τοῦβγαλε τρία αἵματα μέσα σὲ 24 ὥρες. Ἀφοῦ ἔτσι πέθαναν ἕνας σωρός οἰκιακοὶ τοῦ Λουδοβίκου, τέλος ἔπεσε ἀρρωστο καὶ τὸ στερνὸ του δισέγγονο. Πάλι ὁ γιατρός ἐτοίμασε τὸ νιστέρι του, μὰ ἀπτὴ τὴ φορὰ ἢ νταντὰ δὲν ἐννοοῦσε· ἀρραξε τὸ παιδί στὴν ἀγκαλιὰ τῆς καὶ δὲν ἄφισε μὲ κανέναν τρόπο τὸν γιατρὸ νὰ ζυγῶσει. Ἀφτὸς μόνος ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Λουδοβίκου σῴθηκε, πρὸς βλάβη τῆς πατρίδας του, γιὰ τί ἔπειτα ἔγινε τὸ κακορίζικο καὶ χαμένο ἐκεῖνο κορμί, ὁ ἀθλιὸς πορνοδοσκὸς Λουδοβίκος ὁ ΙΕ'.

(Συνέχεια)

ΑΛΕΞ. ΠΑΛΛΗΣ

**ΒΓΗΚΕ:**

ΤΟΥ ΓΚΑΙΤΕ

**MINION**

Β' ΕΚΔΟΣΗ

ΑΘΗΝΑ·ΓΕΘ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

ΓΑΝΙΑΡΗ & ΣΙΑ

— ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ —

ΔΡΧ. 2.



## ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΤΑ' ΛΑΒΕ

## I

Έφύγατε λοιπόν έχτές... Μου δώσατε το χέρι σας, μου εύχηθήκατε καλό καλοκαίρι, πάντα με το ίδιο χαμόγελο, μά χωρίς τὰ γλυκά σας μάτια νὰ λένε τίποτα παραπάνω... Και γώ; σ' εδωσα βέβαια και γώ το χέρι, σ' εύχηθηκα και γώ — με μιά δυνατή προσπάθεια, ή φωνή μου νὰ έχει τόν ίδιο εύθυμο τόνο με τή δική σας — καλό ταξίδι, ώραιο καλοκαίρι κτλ... Κ' έπειτα; έπειτα τί; Σεις ταξιδεύετε τώρα χαρούμενη και πεταχτή για τή μικρή σας πόλη, για τὸ σπίτι σας και γώ; έγω γύρισα στο δωμάτιο, πού σ' εβλεπα πριν, πού άκουγα πριν τή φωνή σας... μά τώρα είναι όλα γύρω τόσο νεκρά... και μέσα στην ψυχή μου ένιωσα έντ άδειο, έντ άδειο άπειρο, τὰ νεύρα μου τὰ τενωμένα χαλαρώσανε με μιά και τὰ στεγνά μάτια μου ξεσπίσανε σ' ένα κλάμα, πού τάρκιζε και τὰ δοσούζε μαζί... Μά γιατί σ' ε τὰ γράφω άλήθεια όλ' αυτά; θα μου πείτε; μήπως τὸ ξαίρω και γώ; γιατί κάτι βαθειά και άκατανόητη άνίγχι μεσα μου με σπρώχνει νάν τὸ κάμω, και γιατί ακόμα ήθελα νὰ σ' ε πὸ κάτι παραπάνω από τὰ λίγα τυπικά λόγια, πού αλλάξαμε στον άποχαιρετισμό... Νά σ' εύχαριστήσω για τὸ ξαφνικό φῶς πού ή δψη σας εχουσε με; στη σκοτεινή μου ζωή. Τί ποράξενο, άλήθεια! Δέν είναι ακόμα πέντ' έξη μήνες, πού καθόλου δε σ' ε γνώριζα, και τώρα; τώρα μου φαίνεται πὸς σ' ε χρειόζομαι, όσο και τὸν άνέρα πού άνανπνέω... Πὸς κατορθώσατε — χωρίς νάν τὸ ξαίρετε ίσως καλά-καλά — νὰ μου δώσετε θάρρος, νὰ με κάμετε νάνεβαίνω πὸ εικόλα, πὸ έλαφρά, τὸν καθημερινὸ Γολγοθά μου! Με τή ματιά σας, πού μοῦδειχνε κόσμους καινούργιους, με τὸν τόνο τῆς φωνῆς σας τὸ χαρούμενο και λυπημένο μαζί, πού τὰ ρουφούσα άόρταγα και τὰ δινά κάθε μέρα, πὸς μ' έκάματε — καθὼς λέει και ὁ ποιητής:

«Pour un seul mot échangé à voix basse,  
Pour un instant auprès de vous passé,  
Dans mon chemin j'ai retrouvé la place  
Où mes vingt ans autrefois m'ont bassé».

πὸς μ' έκάματε — άν και ποτέ δέν αντάλλαξαμε οὔτε μιά λέξη à voix basse! — νὰ ξαναβῶ τὸ μέρος, πού τὰ είκοσί μου χρόνια μ' είχαν αφήσει! Κοντά σας αίσθανόμουν τὸν έαυτό μου λεύτερο απ' όλα τὰ δόση και τὰ δεσμά τῆς τωρινῆς μου ζωῆς. — γεμάτο έλπίδα, χαρά, καλοσύνη! "Ένωθα μέσα μου τήν ψυχή μου νέα, δυνατή, δροσερή, πρόθυμη για κάθε κτήροδοιο, για κάθε θυσία για σ' ε. "Όλη τή δίψα μου για τή άνόστη, πού δέν τή θοήκα ως τώρα στη ζωή. — δίψα πού τή θεριέψανε τὰ χρόνια πού πενούσανε και οι άλωσιδες πού με δένουινε σφιχτά. — όλ' ή δίψα πού μ' έκαίγε μες στη σαχάρα τῆς ζωῆς μου, πὸς σθέστηκε μονομιάς μες στην ύγρασία τῶν ματιῶν σας!... Και τώρα πάλι τὸ ταξίδι τῆς ζωῆς με τραβάει στην έρημο, μακριά από τήν ύση, πού μου τήν πήρατε μαζί σας... Και τώρα πάλι ξαναγυρίζω στην προσητερινή μου, τήν πεζή, τήν άδεια από περιεχόμενο ζωή... "Ω, όχι, όχι! γιατί τώρα εχω σκοπὸ στη ζωή μου; νὰ κλείνω τὰ μάτια μου και νὰ νιώθω μες στην ψυχή μου φρενιτή τῶν ματιῶν σας τή γλύκα, τῆς φωνῆς σας μεθυστική τή μουσική... Και θα περιμένω, θα περιμένω... 'Ο Θεός νὰ σ' εύλογεί!...

ΣΤΟΥΡΟΣ ΒΡΑΔΥΝΟΣ

## ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

Λαχτάρησες τῆς Μήθυνας τὸ άηδόνι,  
Γλυκέ, τὸ ώραίου νησιού, τραγουδιστή,  
Λες και τὸ κύμα του, σαλεύοντας, θουρκώνει  
Στὴ θύμησή σου και σ' άποζητεί.

Τὸ ξαίρεις. Έκει πάλι θα γυρίσεις,  
Στὸ φτωχικό, στὸ ρημαδιό σου τὸ χωριό,  
Κ' εκεί, τραγουδιστή, θα ξεψυχήσεις.  
Μεθώντας απ' τὸ άηδόνι τὸ παλιό...

ΧΡ. ΜΟΛΙΝΟΣ

Ο ΜΠΕΤΟΒΕΝ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ  
ΓΙΑ ΠΙΑΝΟ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΗΣ ΚΑΜΕΡΑΣ

[Όμιλία πού έγινε έφέτος στὸ Έλληνικό 'Οδείο στις 10 'Απριλίον για τὸν έορτασμό τῆς 150ετηρίδας τὸυ Μπετόβεν].

Έχουμε συνηθίσει νὰ πιστεύουμε, πὸς ὁ καλύτερος τρόπος για νὰ νιώσουμε βαθειά ένα έργο μουσικό είναι νὰ γνωρίσουμε τις έξωτερικές περιστάσεις πού έδωσαν άφορμή στη δημιουργία του, και πὸς κάθε λεπτομέρεια τῆς ζωῆς τὸυ συνθέτη είναι δεμένη σφιχτά με κάθε έργο του. Αυτό, ως ένα σημείο, μπορεί νάνα άληθινό. Φαντάζομαι πὸς θα είναι δύσκολο νὰ καταλάβη κανείς ὄλο τὸ δραματικό περιεχόμενο τῆς «Φανταστικής συμφωνίας» τὸυ Βεηλιου, άν δέν εχη στὸ νοῦ του τὸ ρομαντικό πάθος τὸυ συνθέτη τῆς, για τήν Henriette Smitrson. Με τὸν Μπετόβεν όμως δε συμβαίνει τὸ ίδιο. "Αν έδοκίμαζε κανένας πὸν αντίστροφη μέθοδο από τή συνηθισμένη, και, μη γνωρίζοντας τίποτε απολύτως από τή βιογραφία του, προσπαθούσε, από τὸ συναισθηματικό περιεχόμενο πού θάβρισκε μέσα στὸ έργο του ὄλο, νὰ ανακαλύψη τις έξωτερικές περιστάσεις τῆς ζωῆς του, θάρτανε σέ συμπλοήματα, πού θα ήταν πὸν μακριά από τήν πραγματικότητα. Γιατί τὸ έργο τὸυ Μπετόβεν παρουσιάζει τήν πὸν καταπληκτική αντίθεση με τή ζωή του, και μονάχα σέ πὸν γενικές γραμμές επηρεάζεται απ' αὐτή. Αυτό όμως σημαίνει τάχα πὸς ή μουσική τὸυ Μπετόβεν εκφράζει μιά στοιχόχτητα άσυγκλήτη ή τή μακαριότητα τῆς άδιαφορίας; "Όχι, χίλιες φορές όχι. "Η μουσική τὸυ Μπετόβεν είναι ὄλη πλάμας και πάθος. Είναι ή εκφραση τῆς πὸν έντατικής ζωῆς. Ζωής ὄπως ίσοτερικής. Τήν έξήγηση τὸυ έργου του δε θα τή θροῦμε στις έξωτερικές περιπέτειες τῆς ζωῆς του. Σ' αὐτή κυριαρχεί απ' τήν αρχή ως τὸ τέλος μιά τραγική γραμμή με έλάχιστα φωτεινά σημεία. "Η ψυχική του ζωή όμως καθὼς φανερώνεται μέσα στὸ έργο του, αντιστοιχεί με χίλιες ζωές από τις συνηθισμένες. Παρουσιάζει ὄλη τήν κλίμακα τῶν πὸν δυνατῶν συναισθημάτων, με τις πὸν χινητές μεταπτώσεις και αντισέσεις; βαθύτατο πόνο, διονυσιακή χαρά και άπολλόνια γαλήνη, άκρότητα ένδοουσιακή, πίστη και ψυχική άνάταση, εύθυμία και τρυφερότητα, καλωσύνη και άγάπη. "Έτσι τήν ήθελε κ' έτσι τήν ένιωθε τή ζωή ὁ Μπετόβεν. Λίγον καιρό έπειτα από τή διαθήκη τὸυ Heiligenstadt έγραφε σ' ένα φίλο του:

«Θ' ἀρπάξω τὴ μοῖρα μου ἀπὸ τὸ λαμό! δὲ θά κατορθώσω νὰ μὲ λυγίσω! Ὡ, τί θλιμώσιο πὺ εἶναι νὰ ζῆ κανεὶς τὴ ζωὴ χίλιες φορὲς!». Ἔτσι λοιπὸν, μέσα στὰ ἴδια τὸ ἔργο τοῦ Μπετόβεν θά βροῦμε τὴν ψυχικὴν του αὐτοβιογραφία. Καὶ πῶς καθαρὰ μᾶς φανερώναται στὰ ἔργα τοῦ πιάνου, τοῦ πλοῦτου συντρόφου του, πὺ δέχτηκε τὶς πρώτες του ἐξομολογήσεις, πὺ ο' αὐτὸν ἐμπιστεύθηκε κάθε λόνο καὶ κάθε χαρὰ του. Μέσα στὶς 32 σονάτες γιὰ πιάνο ξετυλίγεται ὅλος ὁ ψυχικὸς κόσμος τοῦ Μπετόβεν. Σ' αὐτὲς ἀκόμα πορρῶρε καλύτερα, παρὰ σὲ κάθε ἄλλο ἔργο του, νὰ παρακολουθήσουμε θῆμα πρὸς θῆμα τὸ ὠρίμασμά του τὸ καλλιτεχνικὸ. Ἔτσι βλέπουμε πὺ, στὴν ἀρχή, μαθητὴς ὑποταγμένος στὴν παράδοση τῶν κλασσικῶν δασκάλων του, προσπαθεὶ νὰ περιορίσῃ τὴν ἐμπνευσή του μέσα στὰ ὅρια πὺ αὐτοὶ ἐχάραξαν. Λίγο λίγο δμως πῶθει μέσα τὰ ὅρια αὐτὰ πὺ εἶναι στενόχωρα, καὶ ὅλο καὶ τὰ πλατύνει, χωρὶς ποτὲ νὰ τὰ σπῶσῃ πέρα. πλοῦτιζοντας τὸ περιεχόμενον καὶ πείθοντας πάντα μὲ μιὰν ἀκατάβλητη λογική, πὺ εἶται πρέπει νὰ εἶναι, καὶ μονάχα εἶται. Κι ἀφοῦ φτάσει στὸ τελειῶ, στὸ πῶς φηλὸ σκαλοπάτι τῆς τέχνης του, ἀφοῦ καταχρήσῃ ὅλα τὰ μέσα τῆς ἐκφρασεως, ὁμολογεὶ ὁ ἴδιος πὺ τὸ πιάνο δὲν τὸν ἱκανοποιεὶ πιά. Πόσο στενοχωρημένος φαίνεται ὁ ἐσωτερικὸς πλοῦτος πὺ βρίσκουμε στὶς τελευταῖες του σονάτες — ἀληθινὲς συμφωνίες — μέσα στὸ περιορισμένον κάδρο τοῦ πιάνου, καὶ μάλιστα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τόσο μακριὰ ἀπὸ τὴ σημερινὴ του τελειότητα.

Στὰ 1822 γράφει τὴν τελευταία του σονάτα σὲ ντὸ ἔλ. Ἀπὸ κεὶ καὶ ἴστερα ἐγκαταλείπει τὸν παλιὸν φίλο. Ἐπειτα καὶ ἡ πάθηση τῶν αὐτιῶν του ἐ χειροτερεύοντας τὸν ἀπομακρύνει ὀλοένα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Τὸ πιάνο, τὸ πῶς πρὸχοιρο μέσο γιὰ νὰ φανερώσῃ τὴν τέχνην του στοὺς φίλους του, δὲν τοῦ χωρρσμεύει πιά. Δὲν μαρρεὶ νὰ παρουσιάζετῃ πιά ὡς ἐκτελεστής. Ἀκόμα καὶ σὲ στενοὺς φιλικούς κύκλους ἀποφεύγει νὰ παίζῃ.

Τώρα τὸν τραθεῖν τὰ μεγάλα ἔργα. Γράφει τὴ Missi Solemnis καὶ τὴν Ἐννατὴ Συμφωνία. Ἐπειτα ἀπ' αὐτὴν, σὰ νὰ μὴν εἶχε τίποτα παραπάνω νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν ὀρχήστρα, πὺ τὴν εἶχε πλοῦτισεὶ καὶ μὲ τὴν ἀνθρώπινη φωνή, μὲ τὸ λόγο, ξαναχρρρζει στὴν ἀπλοῦστερη, μὰ καὶ δυσκολώτερη ἴσως τεχνικὰ ἀπὸ κάθε ἄλλη μορφή, τοῦ κουαρτέτου. Καὶ τὸ κύκνειον τραγεῦδι του τὸ ἐμπιστεύεται στὰ τέσσερα ἔγχορδα, στὸ πειθωρημένον καὶ ἰσορροπημένον κουαρτέτο, πῶς ἐσωτερικὸ ἀπὸ τὴ συμφωνία, μὲ περισσότερες εὐκαιρίες γιὰ κολιφωρικὸς συνδυασμοὺς ἀπὸ τὴ σονάτα τοῦ πιάνου.

Ἡ πῶς πλοῦσια ἐμπνευση χάνεται, σκορρρίζεται, ἐπειτα ἀπὸ μιὰ ἐφήμερη ἴσως δόξα, ὅταν δὲ στηρίζεται ἀπάνω σὲ θάσεις στερεές, ἀπάνω στὴν κρίση καὶ τὴ λογική. Ὁ Μπετόβεν δὲν ἄφινε νὰ τὸν σέρνῃ ἡ ἀχαλίνωτη ἐμπνευσή του ἤξερε νὰ τὴν ὑποτάξῃ στὴν ἀσθηρὴν του ἀντοκρητική. Νέος ὅταν ἦταν, μὲ τὸ σπάνιον ἄερο πὺ εἶχε ν' αὐτοσκεδιάζῃ, ἔγραφε εὐκόλα καὶ χωρὶς δισταγμὸ τὰ πρώτα του ἔργα. Ὅσο δμως προχωροῦσε στὴν καλλιτεχνικὴ γνώση, τόσο ἀπαιτητικώτερος γινόταν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του. Τὴν ἐβασάνιζε γιὰ χρόνια τὴ μουσικὴ του σκέψη, ὅσο νὰ τῆς δόσῃ τὴν τελικὴ τῆς μορφή. Ὅμως καὶ ἀπὸ πῶς νέος ἤξερε νὰ ζυγίξῃ καλά τὶς δυσκολίες στὴν τέχνη, καὶ νὰ μὴν κα-

ταπιάνεται τίποτα πρὸχοιρο κα' ἐρασιτεχνικά. Ἐπειτα ἀπὸ δισταγμὸ πῶς δοκίμασε τὶς δυνάμεις του στὸ κουαρτέτο, καὶ μονάχα τότε, ὅταν ἐπέσθηρε πὺς εἶχε περῶσει πιά τὸ μαθητικὸ του στάδιο. Ὅπως στὶς σονάτες τοῦ πιάνου, ἔτσι καὶ στὰ 16 κουαρτέτα, πορρῶρε νὰ παρακολουθήσουμε τὸ καλλιτεχνικὸ ὠρίμασμά του Μπετόβεν. Τὸ κουαρτέτο, ὡς μουσικὴ μορφή, ἔχει τὶς ἴδιες ἀναλογίες μὲ τὴ σονάτα, τὴν ἴδια διάταξιν σὲ τρία ἢ τέσσερα μέρη πὺ ἔχουν ἀνεμεταξὺ τους τὶς ἴδιες τονικές καὶ ρυθμικές σχέσεις, ὅπως καὶ στὴ σονάτα. Τὰ ἔργα πὺ θά ἐκτελεσθοῦν ἀπόψε, διαφορετικὰ τὸ καθένα — σονάτα πιάνου, τρίο, κουαρτέτο, — καὶ γραμμένα σὲ διαφορετικὲς ἐποχές, μᾶς δίνουνε τὴν εὐκαιρία νὰντιληφθοῦμε καθαρὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς τέχνης τοῦ Μπετόβεν. Ἔτσι θά ἴδοῦμε, πὺς λίγο λίγο λυτρώνεται ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς παραδοσεως, πλαταίνοντας τὴν ἐξωτερικὴν μορφή καὶ διαρρρμίζοντας τὴν σύμφωνα μὲ τὸ ποιητικὸ περιεχόμενον τοῦ ἔργου του, πὺ γίνεται ὅλο καὶ πῶς πλοῦσιο.

Τὸ πρῶτο, χρονολογικὰ, ἀπὸ τὰ ἔργα πὺ θ' ἀκούσετε σὲ λίγο, εἶναι τὸ κουαρτέτο σὲ φᾶ μείζ., γραμμένο στὰ 1800. Τὸ κουαρτέτο αὐτό, ὅπως ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Μπετόβεν τῆς ἴδιας ἐποχῆς, εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ τύπο πὺ εἶχαν δώσει ὁ Χάυδν καὶ ὁ Μόσαρτ. Εἶναι μιὰ εὐχάριστη ψυχωγωγία, γεμάτη δροσιά, γάρρη καὶ εὐρυθμία. Ὅμως καὶ σ' αὐτό, ὅπως καὶ στὶς πρώτες του σονάτες, θά ξεφύγῃ, ἀσυνειδήτως ἀκόμη, ὁ μπετοβενικὸς τόνος, ἡ θαθεὶα ψυχικὴ πνοή, ὁ συγκερατρημένος πόνος, τὸν μπετοβενικὸν τόνον τὸν βρίσκουμε στὸ Adagio αὐτοῦ τοῦ κουαρτέτου, ὅπου ἡ γογγύη τῆς πλατεῖας μελωδικῆς φράσεως ταρρρζεται ξαφνικὰ ἀπὸ τὸ πάθος πὺ ξεσπᾷ λαχνατισμένον σὲ μικρὰ κομμένα μοτίβα ἀπὸ 32α. Ὅμως σ' ὀλόκληρο τὸ ἔργο κυριαρχεὶ ἡ φαιδρὴ καὶ ἀλαφρὰ διάθεση. Δὲν ἔχει ξιπνήσει ἀκόμα ὁ θαθεὶς ὁ πόνος, οὔτε τὸ τιτανικὸ στοιχεῖο τῆς ἀντίδρασεως. Μονάχα τὰ πρώτα τραγικὰ προσημείματα τῆς ἀρρώστειας τῶν αὐτιῶν του, οἴζων ἕναν ἀλαφρὸ πέπλο μελαγχολίας στὴν ἀφρόντιστη ζωὴ τοῦ νέου καλλιτέχνη, πὺ εἶναι, ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, τὸ χερρρμένο παιδί τῶν ἀριστοκρατικῶν σαλονιῶν τῆς Βιέννης.

Τὰ χρόνια κυλοῦν, τὸ πρῶτο νεανικὸν του αἶσθημα σβύνει, ἀφίνοντας πῶς τοῦ ἀπελπισία καὶ ἀπογοήτευση. Ἀποτραβηγμένος στὴ μοναξιά ὁ Μπετόβεν, γράφει τὴν τραγικὴν διαθήκην τοῦ Heiligenstadt καὶ ἀποχαιρετᾷ τὴ ζωὴ. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ἀρχίζει ἡ ἀντίθεση πὺ ἀναφέραμε πάρα πάνω. Μ' ὅλο τὸν πόνο γιὰ τὴ χαμένη ἀγάπη, μ' ὅλη τὴ θλίψη γιὰ τὴ φορρρτη πάθηση πὺ ὅλο καὶ χειροτερεύει, βρίσκουμε στὰ ἔργα αὐτῆς τῆς ἐποχῆς χαρούμενες σελίδες πῶς στὸ τραγικώτερον ξέσπασμα τοῦ πάθους. Σὲ λίγο, στὰ 1803, ἀκούεται καὶ ὁ ἥρωικὸς τόνος, στὴν 3η Συμφωνία. Ὁλη τὴν πάλιν τὴν ψυχική, γιὰ νὰ νικήσῃ τὸν πόνο, γιὰ νὰ ξαναχαρῇ τὴ ζωὴ, τὴ φανερώναται τώρα ὁ Μπετόβεν μέσα στὶς σονάτες τοῦ πιάνου. Τὶς στιγμῆς τῆς πῶς ἀπαρηγόρητης συντριβῆς τὶς ἀκολουθεὶ τὸ ξεχειλισμα μᾶς ἀχαλίνωτης θαχυκῆς χαρᾶς. Πῶς τὴ βρίσκει αὐτὴ τὴ δύναμη, αὐτὴ τὴν τεράστια ζωτικότητα; Αὐτὸ εἶναι τὸ μεγάλο τὸ μυστήριον. Φτάνουμε ἔτσι στὴν Appassionata, τὴν περίφημη σονάτα σὲ φᾶ ἔλ, τὸν τόνον πὺ προτιμοῦσε ὁ Μπ. γιὰ νὰ ἐκφράξῃ τὸ πάθος τὸ ὀρμητικὸ. Πόσο εὐλόγητα φανερόνουμε τὴν ὀρμη αὐτὴ τοῦ πάθους σὲ ρυθμικές ἐναλλαγὰς τοῦ α' μέ-

ρους, που ακολουθούν άμέσως έπειτα από το σκοτεινό μόνοφωνο πρόλογο, και οι δυναμικές μεταπτώσεις με τα άποτομα ff. και pp. Κ' έπειτα άμέσως το δ' θέμα, που παρουσιάζεται σά μιά οργανική συνέπεια του πρώτου, γεμάτο θεία γαλήνη, σά να ξεσκαπίζεται ξοφρικά μιά γωνιά γαλάζια του ουρανού, έπειτα από τη συννεφισμένη άντάρα.

Έπειτα το Andante con moto, με το άπλό δεητικό μοτίβο, σάν ένα Choral εκκλησιαστικό, που ξετιλίγεται σε βαρυσιόνες, που όλο μās τραβούν σε πιο αϊθέριασφαιρες. Έδώ αισθάνομαι την άνάγκη να πώ μιά έντελώς ύποκειμενική μου έντύπωση από μερικές άνάλογες σελίδες, τις πιο θείες του Μπετόβεν, που τις βρίσκουμε σε πολλά έργα του, από πόντον της τελευταίας περιόδου, άκόμα όμως και σε μερικά της μεσαιωνής, όπως είναι ή Appassionata. Με μιά έντελώς δική του τεχνοτροπία, σά με κάποια μαγική δύναμη, κατορθώνει να μās γεννά το συναίσθημα πός άνεβίζουμε, άνεβίζουμε, όλο και πιο ψηλά, σε σφαιρες ύπερχόμενες, γαλήνης κι όμορφιάς. Κάθε έγκόσμο πάθος σβύνει, ό πόνος δέν έχει πιά καμιά δύναμη, πλέουμε σε μακαριότητα. Κ' εκεί που άλαφοξυγιάζεται ή ψυχή μας στον αϊθέρα, μιά συγχροδία διάφωνη, άμφίβολη, μās ξηπνά από το μαγευτικό άνειρο. Ένα στριγγό σάλπισμα μās ξαναφέρει στην πραγματικότητα. Και ξαναπέφτουμε στη γή. Όμως ό δραματισμός του θείου μās έχει δυναμώσει. Ό παλμός της ζωής χτυπά μέσα μας όρμητικός, γεμάτος πείσμα. Άντικρύζουμε με πεποίθηση τη ζωή, γιατί ξέρομε πιά πός τίποτα δέν μπορεί να μās εκμηδάνει, πός άπάνω από το πάθος κι άπάνω από τον πόνο είναι ή αύράνια καλωσύνη, ή θεία εϊλογία της αγάπης. Έτσι ό Μπετόβεν, με τα Allegro της Appassionata που τελειώνει με τον ύλιγγο του Presto κηρύττει την πίστη του στη ζωή, στη θέληση, στη χαρά.

Και τώρα άς μιλήσουμε και για το θαυμαστό τρίο σε σι ύφ. μείζον, που θάκούσετε σε λίγο, ένα από τα πιο θεία δημιουργήματα του Μπετόβεν. Το έργο αυτό είναι γραμμένο στην πιο γαλήνια έποχή της ζωής του (1811). Έχει θυεί νικητής από τις μεγάλες τρικαιμίες των παιθών και δέν άρχισαν άκόμα οι άθλιότητες που τον έ βασάνισαν από τα 1815 κ' ύστερα. Πέρασαν οι εύτυχιόμενες μέρες της τρυφερής αγάπης του με την Τζο. Μπρόνινγκ, την όρθοδοξιστική του, την «Α θύνατη πολυγαλημένη του». Ησίχισε πιά ό σπαρταχτικός πόνος του χωρισμού. Μέσα στη μόνωση του, ό Μπετόβεν βρίσκει άνεξάντητες πηγές εύτυχίας στην τέχνη του. Η Μπετίνια Μπρενάνο, ή ποιητική φίλη του Γκαίτε, μένει κατέλιχτη μπροστά στην έπιβολή του. «Κανένος αυτοκράτορας, κανένος βασιλιάς, δέν έχει τέτοια συνείδηση της δύναμής του, όπως ό Μπετόβεν», γράφει στο μεγάλο φίλο της, «Αυτός μ' έκανε να ξεχάσω τον κόπο όλο, και σένα τον ίδιο, ό Γκαίτε». Ο άνθρωπος αυτός είναι πολύ μπροστά από το σημερινό πολιτισμό. Ο άνελιφύλαχος θαυμασμός της Μπετίνιας δυναμώνει την αυτοπεποίθηση του Μπετόβεν, βοηθώντας τον έτσι να δημιουργήσει μερικά από τα πιο τέλεια έργα του. Γράφει την 7η Συμφωνία, την άποθέωση του χορού, όπως την όνομάζει ό Βάγνερ, και την εύθυμη κι όλοφώτεινη 8η. Γράφει και το θαυμάσιο Τρίο σε σι ύφ. μείζον.

Γενικά τα Τρία του Μπετόβεν δέ δείχνουν την άπλήρη κυριαρχία στην τέχνη του, που βρίσκουμε στις

συνατές του πιάνου, στα κουαρτέττα και στις συμφωνίες. Το πιάνο σ' αυτά φαίνεται σά να διατάξει στο ρόλο του. Με δυσκολία ξεχνά πός είναι ένα από τα τρία όργανα που συνεργάζονται ισότιμα, και τότε κυριαρχεί ως πρωταγωνιστής, τότε άποτραβιέται σε άπλή συνοδεία. Δέ φαίνεται να είχε ό Μπετόβεν ξεχωριστή προτίμηση σ' αυτό το είδος, γι' αυτό έγραψε έπτά Τρία όλα όλα, εκτός από κατι άλλες νεανικές κι άτελείωτες άποπειρες. Όμως το Τρίο που θάκούσετε σήμερα, είναι ένα από τα πιο τέλεια και πιο ώριμα έργα του. Θα μπορούσε να το βάλλη κανείς στην ίδια γραμμή με τις τελευταίες του συνατές του πιάνου και τα τελευταία κουαρτέττα. Για τέτοια θεία έργα κάθε άνάλυση είναι βαρειά και άχρησι, ό λόγος είναι ξερός κι άνέκφραστος. Όπως λέγει ό Schindler, ό άφρωσιωμένος φίλος και βιογράφος του Μπετόβεν, «ή λέξεις έξυπηρετούνε πολύ άσχημα το λόγο του Θεού, και έκφοράει ή μουσική». Όμως δέν μπορώ να μιλήσω γ' αυτό το Τρίο, χωρίς ναναφέρω μιά πολύ ενδιαφέρουσα κουβέντα αυτού του ίδιου του Schindler, που σώζεται μέσα στα τραγικά τετράδια του Μπετόβεν. Είναι γνωστό, πός από τα 1815 και ύστερα, που δέν άκουε πιά καθόλου, είχε πάντα μαζί του ένα σηχειοματάριο, όπου του έγραφαν οι φίλοι τον ύτι είχα να το πούν. Έτσι μās έχουμε μινει πολλές όμιλίες, πολύ διαφωτιστικές, κι όλο που δέν είναι γεγραμένες βέβαια, και οι άπαντήσεις του Μπετόβεν, με που τις συμπληρώνουμε όποσδήποτε από τη συνέχεια. Σχετικά με το Τρίο σε σι ύφ., σώζεται αυτή ή κουβέντα με τον Schindler.

«Έιστε πολύ καλά σήμερα», του λέγει ό Schindler «μπορούς να μιλήσουμε λίγο για ποίηση, σχετικά λ.χ. με το Τρίο σε σι ύφ. Το πρώτο μέρος μου φαίνεται σάν ένα άνειρο άπόλυτης εύτυχίας και ίκανοποίησης. Μέσα σ' αυτό ύπάρχει καά κάποια πονηριά, κάποια εύθυμη φλυαρία, και λίγο πείσμα μπετοβενικό, με την άδειά σας, δέν είν' έτσι : Στο δεύτερο μέρος ό ήρωας έχει φτάσει στην πιο ψηλή κορφή της εύδωμονίας. Στο τρίτο ή εύτυχία αλλάζει σε συγκίνηση, σε έγκωστήρηση, σε συμπόνια. Το Andante αυτό νομίζω πός είναι το τελειότερο ιδανικό του Θείου και της Άγιωσύνης».

Μου φαίνεται πός δέν έχω τίποτα να προσθέσω στον ώραίο και πιστόν αυτό χαρακτηρισμό του Schindler. Θέλω μονάχα να ξανατονίσω εκείνο που είπα σχετικά με το Andante της Appassionata. Το Andante του Τρίο μās φέρνει πάλι στις ίδιες ύπερχόμενες σφαιρες της γαλήνης και της εϊδαιμονίας, που είναι σάν ή πνευματική πατρίδα του Μπετόβεν. Κ' έδώ πάλι μιά διάφωνη συγχροδία ένώνει το δ' με το γ' μέρος και μās ξαναφέρει έξυγνισμένους και δυνατούς στην πραγματικότητα της ζωής.

Και τώρα γενιέται το έρώτημα που γυρεύει επιταχτικά μιάν άπάντηση από μās που ζήσαμε με τη μουσική του Μπετόβεν και την αγάπησαμε και τη χαρήκαμε :

Βρίσκει τάχα ή σημερινή μας ψυχή το λυτρωμό της από το βάρος της ζωής μέσα στην τέχνη του Μπετόβεν, τη χάρεται άληθινά ή έποχή μας αυτή τη μουσική, ή τη θαυμάζουμε μονάχα από καλλιτεχνικό σνομπισμό ; Φοβούμαι πός ή άπάντηση σ' αυτό το έρώτημα θα ξεσκαπεί όλη την ψυχική μας γύμνια, όλη τη φτώχεια μας σε ιδανικά άνώτερα, όλο τον ύλισμό και

τὸ σκεπτικισμό τῆς ἐποχῆς μας. Στὴ μουσικὴ τοῦ Μπετόβεν, πού εἶναι ἡ τέλεια ἔκφραση τῆς ψυχικῆς του ὑπόστασης, τὸ κυρίαρχο στοιχεῖο εἶναι τὸ ὕψος, τὸ ἠθικὸ ὕψος. Δὲν θὰ βροῦμε πούθενά στοῦ ἔργου του δολοκλήρο τίποτε ταπεινὸ, ψεύτικο, μικρὸ, καμιά συνθηκολόγησι ὀφελιμιστικὴ μὲ τὸ γούστο τοῦ κοινοῦ, παντοῦ εἰλικρίνεια, ἠθικὸ ὕψος. Κι αὐτὸ τὸ ὕψος ἐξηγεῖ καὶ τὴν ἀπεριόριστη κι ἀκατάβλητη αἰσιοδοξία τοῦ Μπετόβεν, πού πιστεύει στὴν ἀξία τοῦ ἀνθρώπου ἀγώνα γιὰ τὴν ἐπικράτησι τοῦ δίκιου καὶ τοῦ ἀληθινοῦ. Μέσα στὴν ἀσφυκτικὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ ὕλισμοῦ πού ζοῦμε σήμερα, μπορούμε νὰ νιώσουμε αὐτὸ τὸ ἠθικὸ ὕψος; Ὁ σκεπτικισμὸς, πού τρώγει μὲ τὸ σαράκι του τίς πιὸ γερὲς ἴνες πού μᾶς δένουνε μὲ τὴ ζωὴ, μπορεῖ νὰ χαρῆ μιὰ τέχνη πού δέχνη ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τέτοια ἀσάλευτη πεποίθησι στὴν κυριαρχία τῆς ἀνθρώπινης θέλησις ἀπάνω σ' ἡ μοῖρα; Ἡ τέχνη αὐτὴ, πού εἶναι ὅλη ὑγεία, μπορεῖ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἀρρωστη καὶ κουρασμένη ψυχὴ μας;

Θαρρῶ πὼς ὁ λόγος τῆς Μπεττινας Μπρεντάνο ἐξοκολουθεῖ καὶ τώρα νὰ εἶναι ἀληθινός. Ὁ Μπετόβεν εἶναι ἀκόμα πολὺ μπροστὰ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ καὶ τὸν πολιτισμὸ μας. Καὶ γι αὐτὸ πιστεύω πὼς εἶναι κι αὐτὸς ἕνας ἀπὸ τοὺς παράγοντες πού θὰ μᾶς τραθήξουν σὲ κάποιον μέλλον, πιὸ φωτεινὸ καὶ πιὸ ὄρατο. Τὸ τραγοῦδι του, ἀπλό, οὐράνιο, βαθύ, σὰν τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, θὰ μᾶς ξεκουράξῃ καὶ θὰ μᾶς δυναμώσῃ κι ἂς μὴν τὸ πιστεύουμε πάντα. Θέ μᾶς μιλή μὲ τὴ θεία του γλώσσα γιὰ τὴν πίστη καὶ τὴν ἀγάπη του, γιὰ τὸν κόσμον τῆς Χαράς καὶ τῆς Καλωσύνης πού δραματίσθηκε. Λίγοι, λίγοι στὴν ἀρχὴ, θὰ τὸν ἰδοῦνε καὶ θὰ τὸν ποθήσουνε τὸν κόσμον αὐτόν. Οἱ λίγοι θὰ γίνουν πολλοί, πάρα πολλοί. Τότε ὁ δραματισμὸς τοῦ Μπετόβεν θὰ γίνῃ πραγματικότης. Ἡ μουσικὴ του θὰ γίνῃ τὸ τραγοῦδι τῆς λυτρωμένης κι ἀδερφωμένης ἀνθρωπότητος.

ΛΥΡΑ Σ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

## ΜΙΚΡΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

12

Ἀπόψε κρυφομίλησα μὲ τὰ κλαρόκια τῆς μυρτιάς  
μ' ἕνα πουλὶ πού γύρευε τὸ ταῖρι του στοῦ φράχτη,  
μ' ἕνα κρινάκι πού ἀρπαξε τὸ κύμα τῆς τρελῆς νοτιάς,  
μὲ τοῦ νεροῦ τ' ἀφρόδροσο ψηλά στὸν καταρράχτη.

Μακριὰ ἀπ' τοῦ κόσμου τίς ματιές, μὴ καὶ μὲ πάρον  
Κι ἀπόψε κρυφομίλησα μὲ τὰ ψυχὰ μονάχα γιὰ τρελό,  
τρέχοντας πότε στοῦ βουνό, πότε στὸν ἔρημο γιὰλό:  
"ὦ, τὴν ψυχὴ τους νάχα!

13

Μοῦ εἶπε σιγὰ ἡ τριανταφυλλιά:—Κοίτα πὼς μοῦ μζ-  
τὸν ἀνθισμένο κλώνο. (δῆσανε)  
Μιὰ κόρη μὲ τὰνθόκια μοι σκεπάσαν καὶ στολίσανε.  
Τὴν κλαίω καὶ τὴ μυρῶνο.

Κι ὄσα τριγύρου ἐσκόρπιζαν, ἦθε μιὰν ἄλλη κοπελιά  
καὶ τᾶμασε ἀπὸ χάμω,  
Μ' ὄσση κορδέλλα τᾶδεσε, καὶ μοσκομύριστη ἀγκυλιά  
τᾶστελε σ' ἕνα γάμο.

14

Μοῦ λέει τᾶγέρι: Σούφερα τὸν ἦχο τῆς καμπάνης,  
Φωνὲς τοῦ κάμπου, τῆς πλαγιάς, τοῦ δροσεροῦ χωριοῦ  
(τῆς)

Τὰ δροσογέλια τῶν παιδιῶν τὸ μοιρολόι μᾶς μάννας,  
γιατ' ἔμεινε ἀπομόναχη μὲ τὸ χαμό τοῦ γιοῦ τῆς.

Σοῦ φέρνω τὸ τρικύμισμα, σοῦ φέρνω τὴ γαλήνη.  
Μοσιές ἀνθῶν, λαλιές πουλιῶν καὶ δόξια ἀπὸ μελ' σοῦ.  
Κι ἀκόμα: τὰναφυλλητὸ μᾶς κόρης π' ἀγνοοῦνη,  
γιατ' ἔφυγε ὁ πανάκριδος, χωρὶς νὰ τὴ φιλήσῃ.

15

Τοῦ περβολιοῦ σου τὴ μικρὴ κι ἀπόρρυφή του πόρτα,  
καδούλα μου, ἀνοιξέ μου!

Τὸ μοσκοδόλι σου ἔνωσα, κρυμμένη μὲς στὰ χόρτα,  
χαδιάρη μενεξέ μου.

Καὶ σ' ἦρα πού ξεψύχαγες στοῦ περβολιοῦ μιὰν ἄρη  
χαμόσυρτο, σκυφτό,

Κ' ἐστάλαξε ἀπ' τὰ φύλλα σου δροσοσταλίδας δάκρι,  
πού τᾶκριβες κι αὐτό!

20

Σ' ἠλθὲς ὁ πόνος τοῦ χαμοῦ, κι ὀλοοῦθα ραγίξει  
τὴν κάθε μιὰ καρδοῦλα,  
καὶ μ' ἕνα σίδερο καψτό τὴν κλαίει καὶ τὴ σφραγίζει  
μὲ ματωμένη βούλα.

Μὰ λίρα πιὸ βαθύτερη, θαρρῶ, δὲ θὰ σταθεῖ  
στοῦ πόνου τὰ γραμμένα,  
παρὰ γ' αὐτόνε πούλαχε μονάχος νὰ θροεῖ,  
χωρὶς χαμό κανένα.

22

Τὸ παραθύρι ὀρθάνοιχτο καὶ διάπλατη εἶν' ἡ θύρα,  
Καμιά φορὰ κιὰν γελαστεῖς καὶ μέσο μπῆς, μικροῦλα,  
Πὼς θὰ σὲ ντύσω μὲ χρυσά, μετᾶξιν καὶ πορφύρα,  
Πεντάμορφη παραμυθῶν, γλυκεία βασιλοπούλα.  
Γιὰ σὲ τὸ λέω—Τύχη, πού πᾶς, κ' ἔχεις μ' ἕνα μιντήρι  
σφιχτοδεμένα γιὰ ὄλους μας κι ἀδιάφορα τὰ μάτια.  
Γιὰ σέ! πού κάνεις νὰ γελοῦν τὰ πικραμένα χεῖλη,  
Κι ἄλλων δὲ βλέπεις τίς καρδιὲς πὼς γίνονται κι κομματια.

24

Πικρολαλεῖς, φτωχὴ καρδιά, σκορπιὲς λογάκια ἠλιθερά  
καὶ σπαρταράς σ' ἀλύπητα τοῦ κνηγοῦ σου σκάγια.  
Σὰ λαθωμένη πέροδικα πού κελαιδεῖ στερεὴ φορὰ,  
στὰ πετρωμένα πλάγια.

Κ' εἶναι θαρεὰ ἡ λαθωματιά, καὶ τὸ αἷμα σου γοργα-  
(κυλά,  
δάφοντας μ' ἄλικες σταλιές τὸ διάδα δλόγυρά σου,  
Καὶ λοχταῶς καὶ δέρνεσαι, νὰ σηκωθεῖς λίγο ψηλά,  
μὰ πέρνεις τὰ φτερά σου!

25

Χελιδονάκια οἱ λογισμοὶ καὶ πᾶρνον πέτσιμ' ἀλαφρό,  
μὲς στοῦ γαλάζιο αἰθέρα,

Μὰ κ' οἱ φτεροῦγες ἀπλερες καὶ τὸ κοριάκι τρυφερό,  
πληγιάζει πᾶσα μέρα.

Πουλάκια ἀφοῦ γεννήθησαν, γιὰ νὰ πετᾶνε στὰ ψηλά,  
καὶ πὼς νὰ τὰ κρατήσω;

Κι ἂν πᾶνε σ' ἄγνωρες μεριές, λίγα μηνύματα τρελά,  
πάντα μοῦ φέρνον πίσω.

Κ. ΒΕΤΙΜΕΛΑΣ (Λύρα)

## ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

**ΨΥΧΑΡΗΣ:** *Τὰ δύο τριαντάφυλλα του Χάρου*

Τὰ Δύο τριαντάφυλλα του Χάρου είναι δύο παραχτικές ιστορίες της αγάτης. Δύο τραγωδίες. Τραγωδίες όχι από κείνες που ξετυλίγονται με θεατρικές λεπτομέρειες για να εξάψουν τη φαντασία του αναγνώστη, παρά ήρεμες, σιωπηλές, αργές, σαν το σιγάκι που ροκανίζει σιγά σιγά για καιρό το ξύλο, όσο που να το καταντήσει πιά σκόνη. Είναι οι τραγωδίες που ξετυλίγονται κάθε μέρα στη ζωή, μπρος στα μάτια μας, δίχως δραματικά επεισόδια, δίχως τεχνικές δραματικές σύγκρουσες, μέσα στους σιωπηλούς τοίχους ενός σπιτιού, θουβές, για αυτό και πιο βαθύς, όσο που μια μέρα να πάρουνε άργα το δρόμο του νεκροταφείου, ανάμεσα στα θλιμένα κυπαρίσσια. Πλοκή, σ' αυτές τις δύο τραγωδίες, στη συνηθισμένη της έννοια, σχεδόν δεν υπάρχει. Υπάρχει μόνο ζωή, ζωή απλή, φυσική, που περνάει μπροστά μας κι αφήνει πίσω της ένα μαύρον ήσκιον.

Το ρομάντζο αυτό χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος είναι «Του Θύμη τα τριαντάφυλλα», το δεύτερο «Το τριαντάφυλλο του Κωστή». Ο Θύμης και ο Κωστής είναι οι δύο τραγικοί ήρωες του ρομάντζου. Θύματα κ' οι δύο της Αγάτης, της αφηλής και ιδανικής, που προσκρούει στην πρόληψη την κοινωνική και συντρέφεται, πουλιά ψηλοπετούμενα που τα πλήγωσε θανάσιμα ή κοινωνική ψευτιά κι αδικία και τάρρηξε κάτω, κόβοντάς τους το δρόμο προς τα ύψη, το ανέβασμα προς τα σύννεφα, προς τις σφαίρες της τέχνης, όπου κ' οι δύο λαχταρούσανε να ύψωθουνε.

Ο Θύμης, ένας φτωχός νέος δημοσιογράφος και ποιητής, γνωρίζει την άρχοντοπούλα τη Μέλλα στην Πόλη. Αγαπιούνται βαθιά, σιωπηλά. «Την αγάπησα — γράφει, — για τη χάρη, για την αφέλεια, για την καλοσύνη της. Όχι βέβαια! Στα στήθια της τάπαλα δέ φώλιαζε περηφάνεια, κακία δέ φώλιαζε καυιά. Έμοιαζε ή καρδούλα της σαν πουλάκι μικρό και νογένυτο, πουλάκι τόσο μικρό, που λές και δεν τύθλελες. Κάπου κάπου από το στόμα της έβγαине μια φωνίτσα, που ψιθύριζε δυο τρία λόγια, σαν πρώτο της κελιάδημα. Και κρυβότανε άμέσως το πουλάκι στο δέντρο μέσα, βαθιά...» Μα ο πατέρας της δέ θέλει ούτε να σκεφτεί πως ή κόρη του μπορεί να πάρει το φτωχό ποιητή. Γι' αυτό, όταν ένας φίλος του Θύμη, ο Δημήτρης, πηγαίνει από μέρος του να του ζητήσει τη Μέλλα, κείνος δέ δυσκολεύεται να διαπράξει μια κακοήθεια συνηθισμένη στους ανθρώπους της τάξης του. Βεβαιώνει, πως τάχα ή Μέλλα ή ίδια, σαν άκουσε την πρόταση του, άρνήθηκε. Στη Μέλλα πάλε λέει πως ο Θύμης την κοροιδεύει, πως τον καιρό του ζητάει μόνο να περάσει μαζί της, ενώ αυτός κοιτάζει άλλες. Ο Δημήτρης μεταδίδάει την ψεύτικη απάντηση, κι ο Θύμης βυθίζεται στην άπελπισία. Το παίρνει για προσβολή, για προδοσία, «Με πρόδωσε, με πρόδωσε!». Έτσι τα δύο παιδιά μπλέκνουνται σε μια αίσχρη παγίδα, ενώ αγαπιούνται τρελά, κι ως μην τόχουνε ξεμολογηθεί ποτέ τα χείλια τους, πιστεύουνε πως δεν αγαπιούνται. Η Μέλλα αναγκάζεται να παντρευτεί ένα διαφθαρμένο κόντε, που την πηγαίνει στο Παρίσι, κι αφού της έφαγε όλη την περιουσία, την εγκαταλείπει και φεύγει στην Αμερική. Περνάνε πολλά χρόνια. Η

Μέλλα ξαναγυρίζει άξαφνα στην Πόλη. Τα μαλλιά της είναι μισοάσπρα, ή λύπη της ήσκιώνει το πρόσωπο. Ο Θύμης την ξαναβλέπει, με μισοάσπρα κι αυτός τα μαλλιά του κεφαλιού του. Ο πόνος τους γέρασε και τους δύο. Είναι οι δύο παραξηγημένοι. Ανταμώνουνε στον περίπατο, τα ξαναλένε τα παλιά τους, και τότε, για πρώτη φορά άγκαλιόφτανε πως ή αιλία του χωρισμού τους είτανε ή άτιμία του πατέρα της, που άλλα είπε της κόρης του κι άλλα παράγγειλε του Θύμη. Αγαπιόντανε λοιπό σε όλα αυτά τα χρόνια, δίχως να το ξαίρουνε, και τώρα που το μαθαίνουνε είναι πιά άργα να ξαναρχίσουνε την αγάπη, γιατί κ' οι δύο είναι στα ήλιοβασιλέματα της ζωής τους. Η Μέλλα μπαίνει στο πατόρι και φεύγει, κι ο Θύμης, που μόλις τώρα έμαθε πως ή Μέλλα τον αγαπούσε, μένει με το βαθύν καιμό, που δά τονε φέρει γλήγορα στον τάφο. «Αποχαιρετηθήκαμε. Και την ώρα που, πνιγοντας τα δάκρυά μας, νιώθαμε κ' οι δύο μας την άπελπισία του αιώνιου του μισμού, σαν και στον πρώτο πρώτο τον περίπατό μας, όταν ή νιότη μας χαιρότανε το γλυκό της το φώς, με τη νύχτα εκείνη τη βελουδένια, κάτω από την άλλη τη μεριά, της έσφιξα και σήμερα το χέρι το γερασμένο και μου έσφιξε το χέρι μου το ψυχρό, ύστερη φορά».

Το πρώτο μέρος του ρομάντζου τελειώνει με το θλιβερό αυτό επίλογο «Τί δυστύχημα μοναδικό που είναι το δικό μου! Τριάντα χρόνια να θαρρείς πως πήγε του κάκου ή ζωή σου, γιατί δέ σ' αγαπούσε κεινη που αγάτησε, ύστερα να καταλάβεις πως σ' αγάτησε κι αφτή, πως ή ζωή της κ' ή ζωή σου έπρεπε να πάρουνε άλλο δρόμο — και τίποτα, τίποτα πιά να μην προρείς! Ο νους, ο νους μας είναι που πάντα δουλεύει, αν κ' έσθησε ή καρδιά. Μα του κάκου δουλεύει κι άφτός. Παρηγοριά τέτιος καιμός δέν έχει».

Αν τα Τριαντάφυλλα του Θύμη έχουνε τη χάρη ενός μελαχολικού δειλινού, που τα χρώματα σιγοσβήνουνε στην άκρη του όρίζοντα, τη θλίψη μιας χυνοπιωριάτικης σιγανής βροχής, κάτι το σιγαλό, το άργό που σήνει ήρεμα σά νότες όρχήστρας που ξεψιγούνε μέσα σ' ένα θλιβερό μισόφωτο, μέσα σε μια πένθημη σιγαλιά, αντίθετα το Τριαντάφυλλο του Κωστή είναι όλο φωτιά, πάθος που ύψώνει τις φλόγες του στα μεσούρανα, ανάδρα, κρατήρας ήφζιστειου που αναδίνει άδιάκοπα φλόγες, καπνούς, λάβα, όπου ο άέρας τρέμει και βογγάει, το τραγικό θέμα μιας αγάτης ανεβασμένης στο σταυρό του μαρτυρίου, για να σβήσει εκεί άπάνω σά φλόγα λεικής λαμπάδας στο φέσημα του σκληρού βοριά.

Και δώ ή κοινωνική πρόληψη δημιουργεί μια τραγική ιστορία. Ο Κωστής είναι Φράγκος, δέν είναι δοθόδοξος, και γι' αυτό το σπίτι της αγαπημένης του, της Μύρρας, άδύνατο να τονε δεχτεί. Στο πρώτο μέρος ή διαφορά του πλούτου, της κοινωνικής θέσης, στο δεύτερο ή διαφορά της θρησκείας. Συγγραφές, ποιητής κι ο Κωστής, όπως κι ο Θύμης. Είναι οι αγαπημένοι ήρωες του Ψυχάρη σε όλα τα έργα του, οι άνθρωποι της έπιστήμης και της ποίησης, του ιδανικού. Σά βλέπει την άρνηση του σπιτιού της Μύρρας, άποφασίζει να φύγει από το Πήλιο, όπου έμενε, και να πάει στη Βενετία. Ίσως έτσι, με τον καιρό, αλλάξει γνώμη ή μάνα της Μύρρας. Φεύγει. Από τότε άρχίζει μια άλληλογραφία ανάμεσα του Κωστή και της Μύρρας,

Όλο το δεύτερο μέρος του ρομάντζου δεν είναι τίπο-  
 τες άλλο, παρά τα γράμματα που στέλνει η Μύρρω  
 στον Κωστή. Διαβάζοντας τα γράμματα αυτά, έχεις  
 την εντύπωση ενός κεριού που λιώνει, ενός κινήσιου  
 που σβήνει σιγά - σιγά, αφού ρούφηξε όλο το λάδι  
 του, μιζέ. Αττικής δύσης έχει πέρα στα κύματα του  
 Σαρωνικού. Δεν υπάρχει έδω υπόθεση, πλοκή καμιά  
 υπάρχει μόνο η αγωνία ενός άρρωστου πάνω στο κρε-  
 βάτι του λόγου και του θανάτου. «Βασίλειρε ο ήλιος  
 πέρα πέρα στο γιγλό, Για διές ! "Όλα βασυλεύουνε.  
 Αποκοιμήθηκε ο κόσμος, απόλασε η πλάση. Στην α-  
 ποσειά ή θάλασσα πλαγιάζει και το κύμα νεκρωμένο  
 δε σαλέθει. Σθηρολάμπουε ταστέρια θολά, σαν παρα-  
 ποιμένα, σαν κοιρασμένα, σά θειδιά. Έχει το σκο-  
 τίδι παρμένη τη γίς στην άγκαλιά του, παρμένο στην  
 άγκαλιά του τον εδρανό. Πίσω, πίσω από τα δουνιά,  
 ήσυχια προδέλνει το προτοφρέγγαρο μιιά στιγμή, μιιά  
 στιγμή φαίνεται και φέβγει σαν παρηγοριά διευπατέ-  
 ρικη, σά στεριά ής αγάτης άπαιρηγγιά» ("Εβδομο  
 γράμμα).

Θά μπορούσε, βέβαια, η Μύρρω να ξαναστατήσει  
 να φύγει, να πάει να θρει τον Κωστή. Δεν της κεί-  
 πει η γενναϊότητα για να το τολμήσει, μα τηνε συγ-  
 χορατεί η αγάπη της μάννας της, που ένν τέτοιο τόλ-  
 μαμα σίγουρα θά τηνε ρήξει νεκρή γίμοι. «Δέν έπρο-  
 πε ναγαπηθούμε. Δέν έπροπε. Και τώρα δε γίνεται, να  
 δυστυχήσουνε άλλοι, για να χορούμε μεϊς.» ("Εβδομο  
 γράμμα). Η αγάπη της προς τον Κωστή έρχεται σέ  
 σύγκρουση με την αγάπη της προς την μάννα, και κί-  
 κεί το χρέος, το ανώτερο χρέος από κάθε άλλο χρέ-  
 ος, γιατί το επιβάλλει ή ίδια ή φύση, αυτός ο φυσικός  
 νόμος. Η Μύρρω δε θά φύγει, γιατί το θέλει το  
 χρέος, το χρέος που της επιβάλλει να ζήσει. «Εσύ,  
 Κωστή μου, είσαι άντρας, έχεις πώτερη δύναμη, έ-  
 χεις πώτερο θάρρος από μένα, κ' έπειτα, να το ποιμε  
 ξάστερα, ή ζωή σου άλλο πράμα είναι από τη δική  
 μου, όλότελα διαφορετική. Έσύ έχεις την ποιήσή σου,  
 έχεις την ιδέα, το σκοπό, έχεις το έγω σου έσύ. Έσύ  
 έχεις την ανθρωπότητα, που της χρωστάς να δουλέ-  
 θης. Δουλειά μου, έργο μου, σκοπός μου, ιδέα μου,  
 ποιήσή μου, ανθρωπότητά μου, είσαι σέ μονάχος.»  
 ("Εβδομο γράμμα).

Έτσι, αφού βλέπουμε πως δεν μπορούνε να  
 παρθούνε, διαφιλονικούνε, ο ένας προς τον άλλο,  
 την τιμή του θανάτου. Μά όσο ζυγώνουνε προς  
 το θάνατο, τόσο φουντώνει μέσα στην ψυχή  
 τους ο πόθος της δημιουργίας. Η αγάπη της  
 Μύρρω γίνεται το κεντρί που κεντρίζει τη  
 φαντασία του Κωστή προς τους ανώτερους τό-  
 σμούς της τέχνης, κ' έτσι η Μύρρω σιγά σιγά ύψώνε-  
 ται μαζί του πάνω στα φτερά της τέχνης του. Γίνεται  
 ή Μούσα του, κι αυτός της αποδίνει κείνο που της  
 χρωστάει με τα γράμματά του και τα ποιήματά του.  
 Αυτός της άνοιξε το νου, πως οι άρχαϊοι δεν είχανε  
 μόνο σοφία και νου μα και ψυχή και καρδιά. «Κωστή  
 μου, πρέπει να σου το πώ άμέσως μήν τύχη και το ξε-  
 χάσω, πόσο με συνεπήρε το κεφάλιο που μέσα μου  
 ξεδιαλλίξεις του Άριστοτέλη εκείνο που είπε για τη  
 φίλια. Ποτές δεν πιστέβω να γράφτηκε τίποτις ώραι-  
 ότερο, πιό βαθύνοο και πιό αληθινό για τη φίλια. Κι  
 άς πά να λένε, από τέτοιες σελίδες, από τέτια λόγια  
 φαίνεται πόσα ξαίρανε, πόσα γιόθανε, τί ψυχοπονε-  
 σιά που την είχανε τα μεγάλα εκείνα τάδρωπάκια που

λές. Που να το φρανταστώ. Από την παράδοση τα  
 ξαίρουμε τα βιβλία τους και κατότι σαν τα βλέπουμε  
 τιπομένα, τα περνούμε πως είναι μάθημα πάντα. Βλέ-  
 πουμε το βιβλίο, δε βλέπουμε τον άνθρωπο. Άχ ! θά  
 πανούσανε και θά κλαίγανε και διάγαπούσανε και κεί-  
 νοι σαν και μές. Ποιός πάει να το ξεσκάλισ; Ποιός  
 πάει να κοιτάξη στην καρδιά τους μέσα και στη ζωή  
 τους, να διή τα μάτια τους σά δακρύζανε, την καρδιά  
 τους, σαν αναστέναζε, το πρόσωπό τους, σαν τους πα-  
 ράδερνε ο παηρός; "Ηθεία, Κωστή μου, να διαβάσω  
 άκόμα βρα έγραψε ο Άριστοτέλης για τη φίλια, να  
 μάθω και τάλλα. Έγώ τον είχα πως είτανε ξερόκαρ-  
 δος, σφόδς και κατσουφιάρης. Έσύ τώρα μου δείχνεις  
 πως είχε και ψυχή. Για να μιλήση ύπος μιλήσε άπάνω  
 στη φίλια, πρέπει άφτος ο άνθρωπος να είτανε στάλη-  
 θεια, πρέπει να ήξαιρε ν' αγαπήσ.

Η αγάπη τους δεν είναι νεκρή, στείρα, παιδία.  
 Είναι ενεργητική, γόνιμη, ψυχοπλούσια. Αυτός άν-  
 τει από την ψυχή της έμπνεψη, τη δένζμη για  
 τη δουλειά του, εκείνη παίρνει απ' αυτόνε το φως,  
 φωτίζεται, μεστώνεται, μάθει, βλέπει. Η αγάπη του  
 φρεσάει πνοή ζωής στη γενναϊότητα, την άπλή ψυχή  
 της.

Η Μύρρω που λιώνει μέσα τη μέρα, περιμένει το  
 Χάρο ληρωτή. Μά δεν είναι ο Χάρος το Δημοτικόν  
 τραγοιδιών. Αυτός που φραντάζεται η Μύρρω, είναι  
 ένας Χάρος γλυκός, «σά να είτανε πατέρας, σά να εί-  
 τανε κανένας Θεός με σπλαχνική καρδιά, κανένας Θε-  
 ός πάγκαλος, που γέρνει σιγά σιγά τώραϊο του το κε-  
 φάλι, που σέ κοιτάζει και που τα μάτια του σέ χαδέ-  
 θουνε και που σου λέει «έλλε, παιδί μου, ναποκοιμη-  
 θής στην άγκαλιά μου».

Ξεμυσητεύεται κάποτε με τρόπο τον πόθο της αυ-  
 τή στη μάννα της, και κείνη, του παιδικού παηρού  
 γυναίκα, της αποκρίνεται : «Άν είναι, παιδάκι μου,  
 άπως λές, αν έφτασες σέ τέτοια κατάντια, καλύτερα  
 θά κίμης να πεθανής».

Κι ο Κωστής, δίχως να το υποπτεύεται η Μύρρω,  
 λιώνει κι αυτός. Ποιός θά λάβει την τιμή του θανά-  
 του, αυτό είναι τώρα τόνειρο και το θρονώνε: «Όχι!  
 —γράφει η Μύρρω — έσύ, λατρεμένη μου, ζήσε, θέ-  
 λω να ζήσης για την άπεραντη αγάπη του σου έγω.  
 Μόνος έσύ στον κόσμο είσουνε άξιος να σπείρης αγά-  
 πη τέτοια σέ καρδιά γυναικήσια. Κι αν τύχη και πε-  
 θάνω έγω, για την αγάπη μου, έσύ να ζήσης και να-  
 νασαίνης και να περπατάς στην ανάμνησή της μέσα,  
 γιατί θέλω γύρω γύρω σου να κυδή σαν τον άέρα τον  
 ίδιο που σέ θρέφει, σαν τον άέρα το στόμα σου την  
 αγάπη μας να πίνη. (Έντέκατο γράμμα).

Μέσα σέ στίτι της δημιουργήθηκε τώρα μιιά άτμο-  
 σφαίρα βαριά. Τα σύννεφα πικνώνουνται. Η αλληλο-  
 γραφία της με τον Κωστή έγινε γνωστή. Ο θεός της  
 ο Δημητράκης είναι ένας χοντρός άνθρωπος που έ-  
 χει τις ίδιες τις ιδέες της μάννας της. Της στήνουνε  
 ένα στενό μα άνώφελο άποκλεισμό, για να μην μπορεί  
 πιά νάλληλογραφεί μαζί του. Η ζωή της γίνεται μαρ-  
 τυρική. Το δράμα τρέχει γοργά προς τη λύση του. Τι-  
 ποτα δεν μπορεί να έμποδίσει την καταστροφή. «Όρ-  
 θόδοξος να γινόσκανε, δε θάλλαζε γνώμη, γιατί θάλε-  
 ης τότες πως σέ παρακαλέσαμε και να μην τάνουση  
 τέτοιο πράμα», γράφει η Μύρρω για το θεό της.

Ένα υπολείπεται τώρα: ο θάνατος. Αυτός θά τους  
 γλυτώσει από το μαρτύριο, αυτός θά τους ένώσει αι-

ώνια «Στις οχτώ, στις οχτώμιση τὸ βράδι, μπορεῖ καὶ πὶδ ἀργά, τὴ νύχτα, ἔκλεισε τὸ γράμμα της, ἔτοιμο γιὰ νὰ φύγῃ. Ἐπειτα ἔπεσε καὶ κοιμήθηκε. Ἴσως τὸ δυστύχημα τὸ φοβερὸ πὸν τὴν ἔρρηξε κάτω, στὴν μπόρα πὸν ἀπὸ παντοῦθε σηκώθηκε νὰ τὴν πνίξῃ, νά, ἴσως τὴ λυτήθηκε ἡ ἀγάπη καὶ τῆς ἔστελε κανένα ὀνειρο θεόγλυκο, πὸν φαντάστηκε ἡ Μύρρα ἢ κακομοιροῦ πὸς ὁ καλὸς της ἐρχότανε ὁ ἴδιος νὰ τὴν ἀσπυρο-

ρήσῃ, νὰ τῆς πῆ τὴν ἀγάπη του τὴν αἰώνια, μ' ἕνα φιλὶ στὰ χεῖλια, ὅπου θὰ ἀποῆγε ὅλη της τὴν ἀγάπη. Τρίτη πρωτὶ, μὲ τὰ χροάματα, ἦσυχά ἦσυχά, πὲς ἀγγελοῦνεία, ἔλιωσε ἡ ψυχὴ της, ψυχὴ πὸν ὁ κόσμος δὲν εἶδε ποτὲ του πὶδ βασανισμένη, πὶδ ἀθάνα, πὶδ φλογερή, πὶδ μεγάλη καὶ ὠραιότερη».

(Συνέχεια)

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ



## ΑΠΟ ΒΔΟΜΑΔΑ ΣΕ ΒΔΟΜΑΔΑ



### ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

#### Ο ΨΥΧΑΡΗΣ ΓΙΑ ΤΟ "ΝΟΥΜΑ,"

Στὸ τελευταῖο τεῦχος τῆς «Revue des Peuples» τοῦ Παρισιοῦ, ὁ Ψυχάρης, μιλώντας πλατιά σὲ μιὰ μελέτη του, μὲ τὸν τίτλο «Littérature Néo-Hellénique» γιὰ τὴ νεοελληνικὴ φιλολογία, γράφει τὰκόλουθα γιὰ τὸ «Νουμά» :

Κάναμε — ὦ ! ποὺ ἄτελα — τὸ γῦρο τῶν περιοδικῶν, πὸν θγαίνουμε μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Πρέπει ὅμως νὰ τελιώσουμε καὶ μὲ τὴν Ἀθήνα. Ἐδῶ θὰ χαρακτηήσουμε ἕναν πατριάρχη — ἕναν πατριάρχη πάντα νέο, τὸ Νουμά. Αὐτὸς ὁ τίτλος ἄς μὴ σὰς ξαφνιασεῖ. Ὁ Νουμάς Πομπήλιος — γιὰτὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ Νουμά πρόκειται — εἶναι, λέει ἡ ἱστορία ἢ ἡ παράδοση, — ὁ δεῦτερος βασιλεὺς τῆς Ρώμης. Μ' αὐτὸ τὸν τίτλο ἀνήκει στὸ Βυζάντιο, γιὰτὶ οἱ Βυζαντινοὶ θεωροῦνται πάντα ὡς οἱ ἐξακολοθητὲς τῆς ρωμαϊκῆς αυτοκρατορίας, καὶ οἱ χρονογράφοι τοὺς πάντα ἀρχίζουσι τὰ χρονικά τους ἀπὸ τὸ Ρωμόλο. Ὁ Νουμάς λοιπὸν εἶναι τόσο γνωστὸς στὴν ἑλληνικὴ παράδοση, ὅσο καὶ ὁ Περικλῆς. Ἀπόδειξη πὸς αὐτὸ τὸ ὄνομα ἤρθε φυσικά στὸ τοῦ τοῦ κ. Δ. Π. Ταγκόπουλου πρὶν ἀπὸ τὴν Κυριακὴ τῆς 2 τοῦ Γενάρη τοῦ 1903, μέρα πὸν ἔαπόστειλε τὸ διάσημο περιοδικὸ (célébre hebdomaire).

Ὁ Ταγκόπουλος εἶναι ἕνας γίγαντας — (est un géant) — μὲ τὰ μαλλιά καὶ τὰ γένια χρυσαμένα σημερὰ μὲ γιανθοῦσι. Ἐχει χέρια ὀρηκτικά, μπράτσα ἀτσάλεια, πόδια τετράγωνα πὸν δὲν κιννοῦνται εὐκόλῃ ἀπὸ τὴ θέση πὸν κρατιοῦνται. Καί, χαριτωμένη ἀντίθεση, εἶναι ὁ νοῦς ὁ πὶδ ντελικάτος, ὁ πὶδ λεπτός δραματογράφος, πὸν πάνω στὴ σκηνὴ φροντίζει, γιὰ μόνη τὴν ἐξέλιξη τῶν ἰδεῶν, γιὰ μόνη τὴν ἀναμεταξύ τους σύγκρουση. Ἐχει ψυχὴ πὸν γλυκεῖα καὶ ποὺ αἰσταντική. Ἀναρωτιέμαι μάλιστα ἀν αὐτὴ ἢ ψυχὴ δὲν εἶναι λίγο ἀδύνατη σὲ μερικὲς στιγμὲς ἢ ἢν ἢ καλὴ πίστη αὐτοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Γαλλόφιλου δὲν ἔξαπατιέται κάποτε κάποτε. Μᾶς προσέφησε λυπηρὴ ἐντύπωση ἀνταπόκριση ἀπὸ τὸ Μόναχο στίς 13 τοῦ περασμένου Φλεβάρη, πὸν κάτω ἀπὸ τὴ φόρμα φιλολογικῶν χρονικῶν ξετυλίγεται σὲ πολιτικὲς ἐκδηλώσεις σκοτεινῆς ἀκαλαστησίας. Τὸ ἄσθρο θὰ πέρασε κρυφά, σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ἀπουσίες τοῦ διευθυντῆ στὴν Ἔδρα, ὅπου ὁ Νουμάς ἔχει φίλους ἀρρωστωμένους. (Σ η μ τ ο ὦ Ν ο υ μ ᾶ : Τὸ δηλώσαμε πὸς τὸ ἄσθρο

τοῦ Σταῆμιετς τὸ δημοσιέψαμε γιὰτὶ εἴχαμε κ' ἔχομε τὴν πεποίηση, πὸς δὲ χτυπιέται ὁ ἀξιοθαύμαστος Γαλλικὸς λαὸς σ' αὐτό, μὰ κρίνεται ἡ πολιτικὴ τῆς σημερινῆς Γαλλικῆς Κυβέρνησης, ὅπως καὶ κάθε ἄλλης ἀστικῆς Κυβέρνησης τοῦ κόσμου, πὸν ἀκολουθεῖ τὴν ἴδια ἱμπεριαλιστικὴν πολιτικὴν. Τί φταίμε μεις, ἂν ὁ ἄγριος εὐρωπαϊκὸς πόλεμος (πὸν βέβαια γι' αὐτὸνε φταίει πρώτη καὶ περισσότερο ἡ Κυβέρνηση τοῦ Κάιζερ), ξύπνησε μέσα μας τὴ ναρκωμένη ἀνθρωπιστικὴ συνείδηση καὶ μᾶς ἀνύψωσε τὸ τοῦ καὶ τὴν ψυχὴ μας πάνω ἀπὸ τὶς πατρίδες ;)

Ἡ κυκλοφορία τοῦ Νουμά εἶναι σήμερα μεγάλῃ, ἀφάνταστη, χάρις στὴν ἐνεργητικότητά, χάρις στὴ γνώση τοῦ κ. Γενάρη, ἀνθρώπου λογικοῦ καὶ μὲ θέληση, πὸν παλληκαρίστικα ἀνάλαβε μιὰ ἔκδοση, πὸν τὴ στολιζοῦν τὰ πὶδ μεγάλα ὀνόματα τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἄς ποῦμε ; ὅλων τῶν συνεργατῶν τοῦ Νουμά. Γιατὶ, ἐπιτέλους, ὁ Ταγκόπουλος εἶχε τὴν ἀξία ( mérite ) νὰ μαζώξῃ γύρω του μιὰ θυμωμένη ἐκλεχτικότητά, ὅλων τῶν ἀναγεννητῶν τῆς σημερινῆς διανοητικῆς Ἑλλάδας.

Ὁ Ταγκόπουλος, τὸντις, εἶναι σκεδὸν ἀρχηγὸς σχολῆς, τοῦλάχιστο ἕνας νεωτεριστῆς, μὲ τὸ δικὸ του τέτατο, καὶ ὡς τέτιος, εἶδειξε διάφορος πὸν γεμονοῦει πρὸς τὸν ἥρωισμό, γιὰτὶ δὲν εἴταμε, ἴσπε δώ, τὸ πὶδ σπουδαῖο, δὲ δεῖξαμε πὸς φοβερὰ πολυμήθησαν καὶ πολεμοῦνται ὅσα περιοδικὰ ἀναφέραμε.

#### ΨΥΧΑΡΗΣ

Ζᾶν Μορεᾶς «Οἱ Στροφές» μετᾶφ. Τέλου Ἄγρα  
Ἔκδοση Ἐλευθερουδάκη. — Στέφανου Γρανίτσα «Τὰ ἄγρια καὶ τὰ ἡμέρα τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ λόγγου». Ἔκδοση Ἐλευθερουδάκη.

— Μὲ φροντίδα, μὲ γνώση καὶ μ' ἐπιμέλεια ὁ νέος ποιητῆς Τέλος Ἄγρας, φιλοτέχνησε τὴ μετᾶφραση στίς «Στροφές» τοῦ Ζᾶν Μορεᾶς. Θὰ εἴχαμε νὰ τοῦ παρατηρήσομε μονάχα, πὸς παραμελεῖ τὴν ὀρθογραφία τῆς δημοτικῆς μας, καὶ κάποτε καὶ τὸ τυπικὸ της. Πρόματα βέβαια συνειδησμένα στοὺς παλιούς δημοτικιστὰς λόγιους μας, μὰ πὸν πὰ δὲν πρέπει νὰ γίνονται ἀπὸ τοὺς νεώτερος, καὶ μάλιστα τῆς σειρᾶς τοῦ κ. Ἄγρα.

— Ἀπὸ τὰ πὶδ καλὰ βιβλία οἱ περιγραφῆς τοῦ μακαρίτη Γρανίτσα, γιὰ τὰ ζῶα τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ λόγγου. Οἱ λαϊκῆς παραδόσεις τῆς λεβεντικῆς πατρίδος του Εὐρυτανίας, ζευγαρωμένες μὲ τὴν πιστότητα τῆς ἀτομικῆς του παρατήρησης καὶ μὲ τὴ χάρις τῆς ἀ-

φύγησός του, πᾶς κρατοῦνε ζοηρὸ τὸ διαφέρο. Μὰ κάποιον παραγερότητα στή διατέταξη καὶ ἀνεμελιά στήν ἐπιτυχία καὶ τὴν γλῶσσα, δὲ δίνεινε τὴν ἐντύπωση ἑρμηνείας ποὺ μπορεῖ νὰ σταθεῖ σθεραή. Ὁ δημοσιογραφικὸν ἔργον τοῦ Γραντσοῦ, ἕως καὶ τὸς αὐτοὺς ἄλλοις. Ὁ κομμοῦνος καὶ ἔλαγε αἱ ἑσῆες : «Μισὸν ἀντιπῆλο ἔνδρα γοσ, ἀγαθὸν ἔνδρα ἔνδρα» ἔνδρα ἔνδρα ἀληθινὸς γοσ, ἀγαθὸν ἔνδρα τὸν ἑαυτοῦ ἀπὸ τὸν ἑαυτοῦ.

## ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

τοῦ **ΑΘΗΝΑΪΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΥ**  
**Χ. ΓΑΝΙΑΡΗΣ & ΣΙΑ**

**ΤΚΑΙΤΕ: ΜΙΝΙΟΝ** μετάφρ. Ἡλ. Βουτιερῖδη  
 (β' ἔκδοσις) . . . . . Δρ. 2.—

**ΤΡΙΑΣΥΣΣΑ: ΜΥΘΟΙ** μετάφρ. Κώστα Τρι-  
 κογλῖδης . . . . . Δρ. 2.—

**Δ. Π. ΤΑΓΚΕΠΟΥΛΟΥ: ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΑ**  
**ΚΑΓΚΕΛΑ** (β' ἔκδοσις με ἀνέκδοτα  
 σκίττα κτλ.) . . . . . Δρ. 2.50

### ΤΥΠΩΝΕΤΑΙ

**ΝΕΝΑ.** Τὸ ρομάντιο τοῦ Ἑρνέστου Περο-  
 σὸν ποὺ πῆρε φέτος τὸ βραβεῖο Γκον-  
 γκούρ. Μετάφρ. Βιβῆ; Σκούρ; Δρ. 5.—

## ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Ἔταν μανάθης ὁ μπαμπᾶς, θοροῦ,  
 νεόπλουτος προτοῦ νὰ καταστήσει !...  
 καὶ ὅπως θυμᾶμαι, ἡ κόρη δουλικό,  
 προτοῦ τὸ σπουγγαρόπανο ν' ἀρῆσει.

Ὅσο γιὰ τὴν καμμένη τὴ μαμά,  
 μετὰ τὰ μπαγαδοκόφιν; τρογο, τανε...  
 Τώρα, τί ἀπρεμιντί... τί γαλλικὰ !...  
 Ὅπου κανεῖς τους δὲν τὰ ὄνειρευότανε.

Καὶ φυσικὰ δὲ λείπει καὶ τὸ ὄπτο,  
 καθὼς ἐμάθην τὴ μαμά νὰ λέγῃ,  
 καὶ ἂν ἐρωτᾶτε γιὰ τὸ... δουλικό,  
 μετὰ τὸ παρκομικό νευριάζει, κλαίει.

Μόν' ὁ μπαμπᾶς τὴν τέχνη δὲν ἔξηνᾶ,  
 (δεύτερη φάση γίνεται ἡ συνίθεια),  
 καὶ ὅταν μιλάει, νομίζεις πὺς ποὺλᾶ  
 μπάμιες, ντομάτες, πρᾶσσα, κολοκύθια !...

*Μ. Γιαννάτος Ἀθηνῆλλης*

## ΕΞΕΔΟΘΗ

### — Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΤΙΜΟΚΑΤΑΛΟΓΟΣ —

ΤΟΥ

## ΑΘΗΝΑΪΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΥ

**Χ. ΓΑΝΙΑΡΗΣ & ΣΙΑ**

3 - ΟΔΟΣ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ - 3 - ΑΘΗΝΑ

### ΖΗΤΗΣΑΤΕ ΤΟΝ

Περιλαμβάνει ἑξακόσια περίπου  
 βιβλία φιλολογικὰ, φιλοσοφικὰ,  
 ἱστορικὰ κλπ. ὄλων τῶν ἐκδοτῶν

Ὅλοι οἱ βιβλιόφιλοι πρέπει νὰ  
 ζητήσουν τὸν νέον τιμοκατάλογον  
 τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Βιβλιοπωλείου.

## ΣΤΕΛΝΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ